

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Petra Malíková

V. ročník- prezenční studium

Učitelství výtvarné výchovy pro SŠ a ZUŠ

Bariéra- mluvící obrazy

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. MgA. Veronika Selingerová

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Bariéra- mluvící obraz“ vypracovala samostatně s použitím pramenů v práci uvedených.

V Olomouci 8. dubna 2010

.....

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. MgA. Veronice Selingerové za cenné připomínky a odborné rady. Další poděkování patří mým blízkým za jejich podporu, pomoc a trpělivost.

OBSAH

ÚVOD	6
1 NEVIDOMÍ MEZI NÁMI.....	8
1.1 STATISTIKA POČTU NEBOLI ODHADY	8
2 SVĚT NEVIDOMÝCH.....	10
2.1 VĚDNÍ OBOR TYFLOPEDIE	10
2.2 KLASIFIKACE OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	10
2.2.1 Osoby nevidomé	11
2.3 HISTORIE NEVIDOMÉ SPOLEČNOSTI	12
3 KOMUNIKACE	14
3.1 KOMUNIKACE S OSOBAMI SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	14
3.1.1 Komunikace ústní	15
3.1.2 Komunikace písemná	17
3.2 KOMUNIKAČNÍ BARIÉRA	17
4 VÝVOJ SLEPECKÉHO PÍSMÁ	19
4.1 VZNIK BRAILLOVA PÍSMÁ	19
4.1.1 Příčiny úspěchu Braillova písma.....	20
4.1.2 Adaptace písma na jiné jazyky	20
5 NEVIDOMÍ A UMĚNÍ.....	22
5.1 BRAILLOVO PÍSMO V UMĚNÍ	22
5.1.1 Autoři u nás.....	24
5.1.2 Autoři v zahraničí.....	29
6 PRAKTICKÁ ČÁST.....	48
6.1 HLAVNÍ MYŠLENKA A POSTUP PRÁCE	48
6.1.1 Patrik a Renata	48
6.2 NÁVRHY.....	51
6.2.1 Konečné návrhy	52
6.3 MATERIÁL A REALIZACE	57
6.3.1 Modelářství.....	57
6.3.2 Lití do forem	58
6.3.3 Aplikace bodů	58
6.3.4 Sušení a pálení	58
6.3.5 Glazování.....	59
6.3.6 Instalace	59
7 PEDAGOGICKÁ ČÁST.....	60
7.1 TEMATICKÁ ŘADA „VE TMĚ“	61
7.2 TEMATICKÁ ŘADA „BARIÉRA“	66
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	72
SEZNAM PŘÍLOH.....	75
PŘÍLOHY	76

ÚVOD

Diplomová práce s názvem „Bariéra- mluvicí obrazy“ je založena na jistém exkurzu do světa nevidomých. Středem mého zájmu se stala komunikační bariéra, kterou vnímám mezi společnostmi, mezi světem vidomých a nevidomých lidí. Komunikační bariérou mám na mysli nechtění vědět či nevědomí, jak s postiženým člověkem komunikovat a jednat. Samozřejmě nepoukazuji v tomto směru jen na společnost, ale vycházím hlavně z vlastní zkušenosti. Právě má osobní obava z této komunikace mě přiměla vlastní bariéru prolomit a něco v mém životě změnit.

V podstatě již od počátku jsem věděla, že chci tento odlišný svět ve tmě poznat blíže, ale až průběžný vývoj mé práce mě zavedl přímo ke zdroji, a to do domácnosti dvou společně žijících nevidomých manželů.

Celá idea se mi zpočátku zdála neuchopitelná po praktické stránce. Informace, které jsem postupně získávala, se spíše zdály jako podklad pro práci teoretickou. Otázky kladené Patrikovi a Renatě, na které jsem jako vidomý člověk chtěla znát odpovědi, postupně přecházely v otevřené rozhovory o životě a přinášely mi autentické obrazy života bez obrazů. Poté už jsem jen hledala pojetí, které by spojovalo teoretické poznání a vytvoření si vlastní představy. Chtěla jsem, aby se divákovi prostřednictvím mých obrazů dostalo částečně stejného poznání a jediný způsob, jak tohoto docílit, bylo zprostředkovat získané.

Mluvicí obrazy jsou jistou výpovědí o světě nevidomých zaznamenané písemnou formou. Aby práce získala jiný rozměr a posunula se blíže k tomuto tématu, zapsala jsem texty v obrazech písmem slepeckým- Braillovým.

Braillovo písmo se pro mne stalo jakýmsi vizuálním fenoménem. Nejenže kompozice bodů, ze kterých se písmo skládá, mi opticky velmi imponuje, ale také sebou jejich vyobrazení nese určitá sdělení, což je hlavní podstatou mé práce. Slepecké písmo mi také umožnilo pracovat ve hmotě, dá se říci v nízkém reliéfu, ale tak jsem nad mými obrazy vůbec neuvažovala. Myslím, že reliéf není ta správná definice mého výtvarného počínání, i když druh materiálu a vzhled obrazů obecně k této reliéfní podobě směřují.

Kompozici bodů, jež tvoří písmena, záměrně zvětšuji od základních užívaných rozměrů. Myslím, že písmo se tak stává čitelnější pro nás vidomé, umožňuje nám lepší orientaci oka v systému řazení. Z tohoto posunu tedy jasně vyplývá, že mé obrazy jsou určeny pro společnost vidomou. Chci, aby se člověk setkal s vizuální podobou slepeckého písma a obsahem textů byl stejně jako já obohacen o jisté poznání.

„Správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.“

Antoine de Saint-Exupéry

1 NEVIDOMÍ MEZI NÁMI

Člověku se dostává prostřednictvím zrakového vnímání 75- 80 % informací o světě. Umožňuje mu orientovat se v prostředí, poznávat barvy, tvary, velikost, plastičnost, vzdálenost, hloubku, směr, prostorovost a další vizuální poznání. Zároveň je zrak velmi bohatým zdrojem estetických zážitků, které nám poskytuje příroda, výtvarné umění i ostatní prostředí. Zrak lze tedy označit za nejeфекtivnější a nejvíce užívaný smyslový orgán člověka.¹

1.1 Statistika počtu neboli odhady

Již první zjištění, při pokusu teoreticky proniknout do světa nevidomých, mne velice udivilo. V České republice donedávna neexistovaly přesné aktuální statistiky o počtu osob se zdravotním postižením a i ty nejaktuálnější zjištěná data pochází z roku 2007. Nevím, do jaké míry jsou stávající hodnoty přesné, protože i ty jsou vypracovány pouze z omezeného okruhu populace a statistickými metodami jen dopočteny. Avšak i tuto iniciativu vlády ČR musím hodnotit kladně, protože donedávna každá zpráva na toto téma hovoří o statistické nepostižitelnosti daného jevu a také o možnostech pouze odhadnout počty osob se zdravotním postižením u nás na základě statistik z jiných zemí.

V roce 1992 vypracoval pro vládu ČR Ing. Jaroslav Hrubý CSc. *Zprávu o situaci zdravotně postižených a nejnaléhavějších úkolech, které je třeba vyřešit*. Právě v této zprávě jsou uvedeny odhady, tedy čísla, které vychází ze švédských údajů, přepočítaných na rozdíly v populaci, životním prostředí a způsobu života v ČR.

Už v této chvíli si pokládám první otázku. Je tolik složité zjistit, třeba na základě přidělených sociálních dávek, množství osob se zdravotním postižením, jež žijí mezi námi? Pro náš stát, ale i pro dalších nespočet zemí, zřejmě ano. V této souvislosti je nutné podotknout, že severské země jsou na tom podstatně lépe, například Dánsko tuto situaci ve své zemi aktuálně mapuje.

Zpráva Ing. J. Hrubého CSc. vypracovaná v roce 1992 pro vládu ČR uvádí, že osob se zdravotním postižením je asi 10 % populace. Z tohoto obecného údaje dochází autor k číslu 1 000 000 občanů s určitým zdravotním postižením žijících v ČR. Jednotlivé typy zdravotního postižení dále odvozuje z již zmíněné situace ve Švédsku. Podle těchto údajů žilo v roce 1992 v ČR 60 000 osob se zrakovým postižením, z toho 3- 4 500 osob zcela nevidomých. Dále však uvádí poznámku, která zvyšuje počet osob zcela nevidomých na 17 000 obyvatel.²

¹ MONATOVÁ, L. *Pedagogika speciální*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 73.

² Dostupné z: <http://www.nrzp.cz/zprava-o-situaci-zdravotne-postizenych/> [cit. 2010-2-27].

Z pocitu nedostatečných informací o občanech se zdravotním postižením bylo usnesením vlády ČR v roce 2003 uloženo Českému statistickému úřadu zajistit tvorbu statistiky o občanech se zdravotním postižením. Výběrové šetření osob se zdravotním postižením (VŠPO 07), jak je tento projekt nazýván, proběhlo ve spolupráci s náhodným výběrem lékařů a jejich pacientů formou dotazníku. Zjištěná data jsou i v tomto případě statisticky dopočtena, aby byla platná pro celou ČR. Projekt VŠPO 07 byl dokončen v roce 2007 a výsledky zahrnují přehled o celkovém počtu osob se zdravotním postižením, členěný dle pohlaví, věku, vzdělání, jednotlivých typů postižení, důvodu vzniku postižení atd.

Z výsledků z roku 2007 tedy vyplývá, že v ČR žije 1 015 548 občanů se zdravotním postižením, z toho 490 427 mužů a 525 121 žen. Dále bylo v šetření VŠPO 07 rozlišeno šest základních typů zdravotního postižení a zjištěno 87 439 osob se zrakovým postižením, z toho 38 713 mužů a 48 726 žen. V této statistice však už není rozlišena míra zrakového postižení, nejsem tedy schopna říci, kolik osob z této celkové hodnoty je zcela nevidomých.

V souhrnné zprávě VŠPO 07 lze vyčíst, že šetření se bude pravidelně vždy po třech letech opakovat s tím, že výběrový soubor, tedy výběr lékařů a jejich pacientů, bude obměňován.³

³ Dostupné z:

http://www.uzis.cz/download.php?ctg=20&search_name=zdravotně%20posti®ion=100&kind=21&mnu_id=6200 [cit. 2010-2-27].

2 SVĚT NEVIDOMÝCH

V této části bych chtěla objasnit určitá specifika, která se nevidomých lidí úzce dotýkají a nejsou všem vidomým lidem zcela známa. Obecně lze říci, že je to jen jakási teoretická podoba informací, avšak také důležitá pro bližší poznání. Jelikož se ve svém studiu nespecializuji na tento obor, i pro mě byla část poznatků nová, což považuji za velmi přínosné.

2.1 Vědní obor tyflopédie

Tyflopédie je jeden z oborů speciální pedagogiky a zabývá se rozvojem, výchovou a vzděláním osob se zrakovým postižením. V České republice se současně s názvem tyflopédie užívá jako synonymum název oftalmopedie.

Tyflopédie tedy usiluje o přirozený rozvoj osobnosti jedince se zrakovým postižením, o jeho nejvyšší možnou socializaci, vzdělání, přípravu na budoucí povolání a následné zařazení do pracovního procesu. Tyto často nelehké úkoly jsou dále limitovány individuálními zvláštnostmi jedince a samozřejmě rozsahem jeho postižení.

Tento vědní obor je možné dělit z několika hledisek, nejčastěji podle věkové skupiny (tyflopédie raného věku, předškolního věku, školního věku, tyfloandragogika, tyflogerantagogika) a dále dle míry zrakového postižení (pedagogika nevidomých, osob se zbytky zraku, slabozrakých a pedagogika osob s poruchami binokulárního vidění).⁴

2.2 Klasifikace osob se zrakovým postižením

Osoby se zrakovým postižením jsou lidé s různými druhy a stupni snížených zrakových schopností, u nichž po optimální brýlové korekci zraku způsobuje nedostatečné zrakové vnímání problémy v běžném životě.

Zrakové vady se rozlišují z několika hledisek:

- **Podle stupně zrakového postižení** na osoby nevidomé, osoby se zbytky zraku, osoby slabozraké a osoby s poruchami binokulárního vidění.
- **Podle doby vzniku** na jedince s vrozeným nebo získaným postižením.

⁴ LUDÍKOVÁ, L. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Palackého univerzita, 2007, s. 5-7.

- **Podle délky trvání** zrakového postižení na skupiny s krátkodobým, dlouhodobým a opakujícím se onemocněním.
- **Z etiologického hlediska**, tedy z hlediska původu lze rozlišit osoby se zrakovým postižením na jedince s poruchou orgánovou či funkční.⁵

Klasifikace podle stupně zrakového postižení

Klasifikace dle stupně zrakového postižení je vytvořena na základě hodnoty zrakové ostrosti a omezením zorného pole. Zraková ostrost se vyjadřuje tzv. vizem (vizus), zaznamenaným ve zlomku (např. 6/18). První číslo udává vzdálenost v metrech, ze které čte člověk se zrakovým postižením a druhá hodnota udává vzdálenost, ze které čte shodnou velikost písma člověk se zdravým zrakem. Příklad: V= 6/18 znamená, že vyšetřovaný při zkoušce zrakové ostrosti čte ze vzdálenosti šesti metrů písmena, která by měl číst z osmnácti metrů.⁶

V této souvislosti je však třeba upozornit na skutečnost, že se u různých autorů setkáváme s rozdílnými definicemi jednotlivých stupňů zrakového postižení a i klasifikace těchto stupňů se může lišit.

Klasifikace podle L. Ludíkové:

- Osoby slabozraké
- Osoby se zbytky zraku
- Osoby s poruchami binokulárního vidění
- Osoby nevidomé

2.2.1 Osoby nevidomé

Nejtěžším stupněm zrakového postižení je nevidomost a lidé, kteří se do této skupiny řadí, mají zcela narušené zrakové vnímání. Pro jedince s tímto stupněm postižení je zcela nemožné seznamování se s okolním světem cestou zrakovou a tento handicap musí řešit využíváním různých kompenzačních činitelů a pomůcek. Jedním z kompenzačních činitelů je intenzivní

⁵ LUDÍKOVÁ, L. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Palackého univerzita, 2007, s.7-8

⁶ ŠTRÉBLOVÁ, M. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopédie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2002, s. 26.

využívání ostatních smyslů, především hmatu a sluchu, ale také čichu a chuti. Dalšími kompenzačními činiteli jsou např. myšlení, paměť, představy, obrazotvornost, řeč, emoce.⁷

Právě sluch je mnohdy považován za nejdůležitější kompenzaci zraku u nevidomého. Prostřednictvím sluchového vnímání se u těchto lidí rozvíjí řeč, myšlení, paměť atd. Je tedy důležité sluch stále rozvíjet, avšak je nutné, aby tento proces probíhal ve spojení s dalšími smysly, zejména s hmatem.⁸

Dovoluji si říci, že hmat je pro nevidomého stejně důležitý jako sluch, umožňuje mu číst a vytvářet představy o okolním světě. Sluch i hmat se tak stávají pro nevidomého důležitým komunikačním nástrojem. Prostřednictvím sluchového vnímání se u těchto lidí rozvíjí řeč a využívání hmatu umožňuje nevidomým komunikaci v písemné podobě. Obě tyto komunikační možnosti jsou pro nevidomého nezbytné při výměně informací s druhou osobou.

2.3 Historie nevidomé společnosti

Cesta, na jejímž konci bylo nevidomým přiznáno právo na spoluúčast v lidské společnosti, na vzdělání a přiměřenou práci, byla velmi dlouhá a nesnadná. Nevidomí v počátcích byli považováni za přítěž společnosti, později se připouštělo, že i oni mohou být v některých lidských činnostech užiteční. I v tomto ideologickém vývoji však většinou hrála roli společenská úroveň a majetnost.

Ve starověkém Řecku zákony umožňovaly zbavení se nevidomých novorozenců házením do roklí či ponecháním v hliněných nádobách na odlehlých místech. Ve vyspělejších Aténách byla situace o poznání lepší, rodiny na postižené dítě získávaly státní příspěvek. Římské zákony připouštěly zbavit se postiženého novorozence na základě schválení pěti sousedů. Později bylo tohle právo přenecháno otci, který sám rozhodl, jak s dítětem naloží.

Ve středověku se setkáváme s ochranou slepců, nebyli utlačováni, ani nuceni k práci. Římskokatolická církev nedovolovala slepé novorozence likvidovat, ba naopak se snažila je zachránit před smrtí hladem a před fyzickým násilím. V této době začínají vznikat tzv. azyly pro nemocné a slepce, kde bylo jejich jedinou povinností modlit se za chlebdárce. Mnozí jedinci však dali přednost svobodnému potulnému způsobu života a obtížím s ním spojenými. Už ve středověku můžeme také spatřovat ojedinělé tlaky samotných nevidomých na přístup alespoň k základnímu stupni vzdělání.

⁷ LUDÍKOVÁ, L. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Palackého univerzita, 2007.s. 8.

⁸ LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie I*. Olomouc: Palackého univerzita, 1988. s. 16.

V 16. - 18. století se začínají objevovat pokusy o cílenou výchovu a vzdělání nevidomých jednotlivců z okruhu vyšších vrstev. Z tohoto období také pocházejí první snahy o nalezení vhodného písma pro nevidomé. Až do 17. století nebylo zcela jasné, co mohou slepci dělat, jakou práci mohou se svým handicapem vykonávat a zda jsou vůbec ve své většině vzdělavatelní. V tomto období se objevují první osvícenci, kteří poukazují ve svých dílech na možnost zaměstnat nevidomé způsobem jiným, než žebrotou či profesionálními modliči. Střední vrstva nevidomých se i v 18. století zabývá potulným životem a muzicírováním, nejchudší skupina slepců je stále odsouzena k žebrotě.

Jedním z nejdůležitějších prostředků, kterým se stávají nevidomí v mysli jiných lidmi, je práce. Ve chvíli, kdy jsou tito lidé zařazováni do pracovního procesu, si společnost začíná uvědomovat, že propast mezi nimi není zase tak veliká.⁹

⁹ Dostupné z: <http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha14t.htm> [cit. 2010-4-5].

3 KOMUNIKACE

Slovo komunikace je dnes velmi užívané a jeho původ můžeme spatřit v latině: communicatio v ní označuje sdělení.¹⁰ Obecně lze říci, že komunikace je přenos různých informací v rámci komunikačních situací za použití komunikačních médií.¹¹

Komunikaci můžeme rozdělit na verbální a neverbální, přičemž každá z nich užívá ke svému vyjádření odlišné prostředky.

Základní formou verbální komunikace je rozhovor, tedy záměrný jazykový styk, při kterém střídavě mluví různé osoby, a který probíhá v konkrétní sociální situaci. Podstata rozhovoru spočívá v tom, že člověk sděluje něco druhému člověku. Pro tuto nejběžnější formu mezilidské komunikace jsou nepostradatelné role mluvčího a posluchače.

Na rozdíl od verbálních prostředků komunikace existují u neverbálních prostředků různá třídění, která závisí na autorovi, jenž se touto oblastí zabývá. Obecně však můžeme neverbální komunikaci označit za záměrné používání prostředků neverbálního charakteru ke vzájemnému dorozumívání. Mezi neverbální komunikační prostředky můžeme řadit mimiku, gesta, postoje, řeč očí, tón a výška hlasu atd.¹²

3.1 Komunikace s osobami se zrakovým postižením

Komunikace mezi lidmi je jedním z hlavních předpokladů relativně bezproblémového soužití. Vzájemné porozumění, kterého lze právě komunikací docílit, je podmínkou k žití ve společnosti bez předsudků a vede k vnímání člověka jako rovnocenného komunikačního partnera.¹³

Žít s vážným zrakovým handicapem však neznamena nekomunikovat s vidící společností. Právě naopak, nevidomý člověk je mnohdy na tuto komunikaci odkázán, přichází k člověku vidomému s prosbou o informaci nebo s žádostí o pomoc. Již v této situaci dochází ke snaze nevidomého člověka navázat kontakt za konkrétním účelem a právě v této chvíli záleží na reakci člověka vidomého. Reakcí může být samozřejmě celá řada, stejně jako jejich důvodů či příčin.

Není pochyb, že reakce je primárně podmíněna individuálními vlastnostmi člověka. Dalšími činiteli, kteří se také mohou podílet na reagování člověka v této situaci, jsou například výchova, v určité míře i informovanost, popřípadě zkušenost. Individuální vlastnosti člověka, stejně jako

¹⁰ BARTOŠEK, J. *Kultura věcné jazykové komunikace*. Olomouc: Středisko distančního vzdělávání UP, 1996. s. 4.

¹¹ LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 27.

¹² JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 43-46.

¹³ LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 27.

výchova, v podstatě ovlivňují veškerou mezilidskou komunikaci. Avšak informovanost o specifických potřebách nevidomého či vlastní zkušenost z předchozího kontaktu s osobou nevidomou se stává vlivem, který je typický pro komunikaci člověka vidomého s nevidomým.

Když bych ovšem měla posoudit z vlastního poznání váhu vlivu informovanosti a zkušenosti, vlastní zkušenost převažuje a to jak v pozitivním tak i negativním účinku. Záměrně rozlišuji účinek na negativní a pozitivní, protože setkání s osobou nevidomou nemusí být vždy jen kladné. I člověk nevidomý je jen člověk, který má dobré i špatné vlastnosti, své problémy a starosti. Můžeme se totiž setkat s názory lidí, jež tvrdí: „Chtěl jsem pomoci nevidomému a on mi vynadal“. I tyto případy se stávají a bohužel jen prohlubují již tak velkou propast mezi lidmi vidomými a nevidomými.

Jak výše zmiňuji, mezilidskou komunikaci můžeme v základě dělit na verbální a neverbální a už tohle dělení se liší od komunikačních možností nevidomých osob. Prvky neverbální komunikace, které jsou založeny na vizuálním vnímání, se stávají pro nevidomého neviditelné. Už zde můžeme spatřit první projev komunikační bariéry, která má v tomto případě dopad na nevidomého. Ten je omezen v množství informací, které lze právě na základě zrakového vnímání získat o druhé osobě.

Možnosti komunikace nevidomých osob jsou tedy dělitelné pouze na komunikaci ústní a komunikaci písemnou, někdy také na komunikaci elektronickou.

3.1.1 Komunikace ústní

Předávání informací ústní cestou je pro osoby zrakově postižené tradiční nástroj komunikace. Řeč je také považována za vyššího kompenzačního činitele a společně se sluchem nahrazují omezené zrakové vnímání.¹⁴

Komunikace s nevidomými není nějak zvlášť obtížná, jen je potřeba znát některá pravidla a zásady. Tato pravidla se netýkají ani tak komunikace samotné, jako spíš záležitostí doprovázejících komunikaci. S těmito zásadami správné komunikace se můžeme setkat v nejrůznějších příručkách, knihách, nebo i v elektronických zdrojích.

Příkladem příručky správného kontaktu s nevidomými a slabozrakými je brožura s názvem *Ne tak, ale tak*, jejímž autorem je Herman van Dyck. V podstatě se jedná o malého rádce, který byl v roce 1974 vyznamenán Nizozemským svazem nevidomých a v dnešní době je přeložen do devíti jazyků včetně českého. Pojednává v jednotlivých úsecích o pravidlech jako např.

¹⁴ LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 28.

Přecházení ulice, Jak vést nevidomého, Žádná tabuizovaná slova, Kdy a jak popisovat, Předčítání atd.¹⁵

S dalšími zásadami neboli užitečnými radami se můžeme setkat například na internetových stránkách Sjedenocené organizace nevidomých a slabozrakých (SONS):

Desatero pro kontakt s nevidomým

1. Mějte na paměti, že nevidomí jsou zcela normální lidé, kteří mají různé přednosti i nedostatky jako každý jiný. I mezi nimi jsou lidé výjimeční, inteligentní i méně nadaní.
2. Při setkání s nevidomým se chovejte přirozeně a nevnučeně. Pomozte tam, kde je to nutné, a to způsobem taktním a nenápadným. Pomoc však nevnučujte.
3. Vyvarujte se projevům soucitu - o ten dnešní nevidomí naprosto nestojí. S velkým povděkem ale vždy uvítají i sebemenší pomoc, která jim přijde vhod ve ztížených podmínkách. Nepřipusťte ani podceňující nebo snižující výroky, vždyť nevidomí mají právo na úctu a uznání stejně jako všichni ostatní.
4. Nevidomého, kterého znáte, pozdravte vždy sami jako první, i když je mladší než vy, a k pozdravu připojte i jeho jméno, aby věděl, že pozdrav patří jemu.
5. Když vstoupíte do místnosti, kde se nachází nevidomý, dejte se zřetelně poznat. Pokud vás nepozná podle hlasu, povězte svoje jméno. Tichý pohyb neznámé osoby v jeho okolí působí pochopitelně nepříjemně. Rovněž upozorněte na to, že místnost opouštíte.
6. Velmi nepříjemně na nevidomého působí, projednáváte-li jeho záležitosti nikoli přímo s ním, ale s jeho průvodcem. Průvodce nevidomého pouze doprovází, nikoli zastupuje.
7. Když se nevidomý octne na ulici, na nádraží apod. v orientačních těžkostech, zeptejte se ho, zda mu můžete nějak pomoci. Velký hluk, prudký déšť i sníh velmi zhoršují nevidomému orientaci v prostoru. Potom stačí, když nevidomému nabídnete, aby se lehce zavěsil do vaší paže, protože takto může snadno jít krůček za vámi, sledovat směr vašich pohybů a na vše včas reagovat.
8. Při nástupu do dopravních prostředků netlačte nikdy nevidomého před sebou, ale jděte sami první. Nev tlačujte nevidomého na sedadlo, stačí, když položíte jeho ruku na opěradlo. Při vstupu do auta položte jeho ruku na horní rám dveří.

¹⁵ VAN DYCK, H. MALÁ, J. *Ne tak, ale tak*. Česká unie nevidomých a slabozrakých - Tyfloservis, Praha, 1996.

9. Když nevidomý vstoupí do restaurace bez průvodce, jistě ocení pomoc při vyhledávání věšáku a volného místa u stolu. S jídlem si poradí sám, stačí, když mu povíte, jak je jídlo na talíři uspořádané. Určitě uvítá informace o tom, co všechno je na stole (sklenice s vodou, váza, popelník atd.), a kdo u stolu sedí spolu s ním.
10. Když budete nevidomého doprovázet delší dobu, popište mu hlavní rysy okolí, vybavení místnosti a osoby, které se kolem nacházejí. Při popisování se nemusíte vyhýbat optickým dojmům a barvám.¹⁶

3.1.2 Komunikace písemná

Jednou z možností, jak udržovat kontakt s okolím, je písemná forma komunikace. I když se v současné době stále více upřednostňuje písemná komunikace za použití technických prostředků, pořád nejdůležitější roli při psaní má Braillovo písmo.¹⁷

Písmo je neodmyslitelnou podobou lidské řeči a významně ovlivňuje způsob a kvalitu myšlení. Je prokázáno, že nezáleží na tvaru ani na způsobu zápisu, Braillovo písmo je tedy stejně hodnotné jako latinka, písmo čínské a další.¹⁸

3.2 Komunikační bariéra

I když se ve vztahu společnosti k handicapovaným lidem mnohé změnilo, stále v lidech zůstává jistá překážka, vyvolávající nejistotu, nervozitu či dokonce obavu z kontaktu s postiženým člověkem. Zdravý člověk často neví, jak s nevidomým komunikovat, jaká slova co se týče vhodnosti používat, jak s ním jednat a při pomoci postupovat. Je jisté, že většina problémů pramení z nedostatečné informovanosti, mezi zdravými lidmi kolují často mylné informace o nevidomé společnosti, o jejich vnímání, nadání, zvládání života a také o komunikaci s nimi. Právě tyto mýty mohou zdravého člověka dostat při komunikaci do nesnází, které způsobují nebo prohlubují komunikační bariéru. Samozřejmě neinformovanost není jedinou překážkou v komunikaci. V mnohém záleží také na člověku samotném, na jeho osobnostních vlastnostech a v neposlední řadě na výchově. Pokud je člověku už od narození vštěpováno, že handicapovaný jedinec je méněcenný, je jasné, že jeho vztah k němu to značně ovlivní.

¹⁶ Dostupné z: http://www.sons.cz/desatero_k.php [cit. 2010-2-27].

¹⁷ LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 28.

¹⁸ SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. s. 10.

Komunikační bariéra není záležitostí, která musí nutně vycházet jen ze strany zdravého člověka. Člověk nevidomý může spatřovat překážku při komunikaci například v nedostatečných vizuálních informacích o osobě druhé. Neví, jak člověk stojící proti němu vypadá, jakými gesty a mimikou svou řeč doprovází. Tyto neúplné informace mohou způsobovat nepřesnosti ve sdělení, někdy mohou řeč zavést úplně jiným směrem, než byl původní záměr. Samozřejmě stejně jako u zdravého člověka i u nevidomých jsou důležitým faktorem vlastnosti osobnosti. Jelikož jsou nevidomí lidé jako my, i oni mají své nálady, radosti a trápení, což musíme vždy při setkání s nimi brát na vědomí.

Na začátku mé práce jsem vycházela z vlastního já a myslela jsem, že komunikační bariéru mohou pociťovat jen lidé vidomí směrem k nevidomým. Avšak rozhovorem s nevidomým ředitelem TyfloCentra Olomouc a mými nevidomými přáteli Patrikem a Renatou na tohle téma jsem byla obohacena o poznání, že překážky v komunikaci mohou být oboustranné. Pro obě skupiny mnohdy není jednoduché svou komunikační bariéru překonávat, avšak pouhý takt, slušnost a zdravý rozum mohou tyto překážky prolamovat a odstraňovat předsudky spojené s ní. Mě pouhé osobní setkání a komunikace s těmito lidmi pomohly mou bariéru ve vztahu k nevidomým zmenšit natolik, že dnes už nevnímám nevidomého jen jako člověka s bílou holí, ale jako silného jedince v životním dění, jemuž patří můj velký obdiv.

4 VÝVOJ SLEPECKÉHO PÍSMÁ

Z historického hlediska se písmo pro nevidomé rozvíjelo individuálními pokusy motivovanými osobním zaujetím nebo zájmem o osobu blízkou. Nejčastěji se při tom objevuje přepis běžného písma. Ještě před organizováním kolektivní výchovy a vzdělávání vznikla také řada systémů speciálních znaků, ke kterým sami nevidomí inklinovali spíše. V kontrastu se jejich učitelé zase snažili přizpůsobit běžnou latinku pro čtení hmatem.¹⁹

Vývoj návrhů na slepecké písmo je značně bohatý a dá se rozdělit na systémy využívající hladké reliéfní linie a na soubory, jejichž základním elementem je bod. Další odlišné cesty v hledání můžeme spatřovat v písmu vycházející z latinky a v abecedách na latince nezávislých. Z dnešního pohledu mají všechny liniová písma (propichovaná latinka, perličková latinka atd.) především význam historický, až v druhé řadě význam vývojový, kdežto všechny bodové systémy jsou významné hlavně z hlediska vývojového.²⁰

4.1 Vznik Braillova písma

Za nejpraktičtější skupinu písma byla považována bodová soustava, která nejlépe vzrušovala hmatová tělíska prstů. První skutečně bodové písmo, které bylo původně navržené pro vojenské účely, vytvořil Charles Barbier de la Serre v roce 1815 a jeho konečnou podobu předložil v roce 1821 na pařížské Akademii věd. Ta doporučila vyzkoušet Barbierovo dvanáctibodové písmo na Národním ústavu pro mladé slepce v Paříži. Jeho tamní zavedení podněcovalo žáky k jeho vylepšování především z hlediska čtivosti. Že bylo písmo z důvodu množství bodů obtížně čtivé, uznal i sám Barbier a snažil se jej zredukovat na deset bodů, avšak i toto množství bylo nevyhovující.

Z hlediska praktického využití bylo nutné vytvořit soustavu písma vhodnějšího tvaru pro čtení a tato potřeba vyvolala soutěž mezi nevidomými žáky o nalezení nejlépe využitelné varianty. Výsledkem této žákovské soutěže bylo několik návrhů, mezi nimiž byl i vítězný návrh Louise Braille, spolužáky ohodnocen jako nejlepší.

Braillovo písmo vzniká v roce 1825 a ucelená a opravená podoba o dva roky později. Louis Braille zredukoval dvanáctibodový obrazec na šest bodů a zachoval dva sloupce. Jeho písmo, dnes jediné užívané, je tvořeno ze dvou vertikálních sloupců po třech bodech a rozměry písmene

¹⁹ SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. s. 12- 13.

²⁰ SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. s. 32- 33.

zhruba odpovídají rozměrům ukazováků, kterými se čte. Abeceda je rozsahem i obsahem plnohodnotná, má zvláštní znaky (tzv. prefixy) pro interpunkce, velká písmena i číslice a je použitelná k zápisu každého jazyka. V roce 1827 vzniká první rozsáhlejší Braillov rukopis, v němž popisuje svou soustavu i s návodem k použití.

Osudy Braillova písma nebyly zpočátku příliš příznivé, přece jen jej navrhl šestnáctiletý žák, nikoliv žádný vědec. Jeho systém byl po celých 25 let učiteli odmítán, bylo mu vyčítáno, že svými speciálními znaky izoluje nevidomé od vidomých. Řada tyflopů vynaložila velké úsilí k nalezení písma lepšího, čitelného i zrakem. Po dobu tohoto odmítání probíhalo v rámci Národního ústavu pro mladé slepce další hledání vhodného písma a to nejvhodnější bylo stále přehlíženo. Oficiálně se situace změnila až v roce 1850, kdy zde byly veškeré latinky zavrhnuty a náhle a nečekaně přijato písmo Braillovo.

Samozřejmě i další vývoj užití Braillova písma nebyl všude stejný a jednoznačný, bodový systém měl své zastánce i odpůrce. Avšak dnes můžeme s jistotou říci, že Louis Braille vyhrál žakovskou soutěž oprávněně a jeho vynález či zdokonalení abecedy pomáhá už pár století překonávat nevidomým jednu z bariér.²¹

4.1.1 Příčiny úspěchu Braillova písma

Braillovo písmo je dnes rozšířené po celém světě a příčin je hned několik. Hlavním důvodem je, že je v souladu s fyziologií a psychikou vnímání hmatem. Každé písmeno je tvořeno malým počtem reliéfních bodů, jež jsou ideálně rozloženy do lehce rozlišitelných obrazců. Poznávací proces probíhá od bodu, přes písmeno ke slovu. Na elementárním stupni čtení se jednotlivé body číslovají a určuje se tak jejich pořadí. Postupně se umístění bodů vybavuje jako obrazec představující písmeno. Dalším kladem je i ideální uspořádání do tvaru obdélníku. Nespornou výhodou můžeme spatřit také v poměrně snadném ručním psaní a rozmnožování tiskem. Také schopnost adaptace na jiné jazyky je výborná, což umožnilo jeho mezinárodní uplatnění.²²

4.1.2 Adaptace písma na jiné jazyky

Adaptaci písma na český jazyk provedli nezávisle na sobě tři čeští tyflopové: J. Malý (kolem 1873), učitel ústavu pro nevidomé v Praze, V. Novák (1891), učitel ústavu v Praze na Hradčanech a J. Schwarz (1880), ředitel ústavu v Brně. Soustavy písma se tehdy zásadně lišily,

²¹ SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. s. 36- 39.

²² SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. s. 39- 40.

první pokus o sjednocení byl proveden v roce 1900. Definitivní česká Braillova abeceda byla schválena roku 1922 a v této podobě se užívá dodnes. V současnosti je již obtížné určit, kdy a kde bylo Braillovo písmo přijato, písemné údaje se mnohdy neshodují nebo zcela rozcházejí. Studium této vývojové situace se intenzivně zabýval PhDr. Josef Smýkal a zpracoval následující přehled: 1855 Švýcarsko; 1858 Dánsko; 1859 Holandsko; 1868 Anglie; 1870 Itálie; 1876 Amsterdam a Německo; 1882 ruská azbuka; 1889 Polsko; 1890 Japonsko; 1892 Portugalsko; 1893 Maďarsko; 1895 arabské jazyky; 1902 esperanto; 1905 bulharská azbuka.²³

a		b		c		d		e	
1		2		3		4		5	
f		g		h		i		j	
6		7		8		9		0	
k		l		m		n		o	
p		q		r		s		t	
%									
u		v		w		x		y	
z		á		č		d'		é	
ě		í		ň		ó		ř	
š		ť		ú		û		ý	
ž		.		,		:		;	
-		+		/		?		!	
"		(		)		*			

mezera		plný znak		apostrof		svislá čára	
prefix velkého písmene		řetězec velkých písmen		prefix malého písmene		číselný prefix	
velké řecké písmeno		malé řecké písmeno					

Obr. 1. Braillova abeceda- česká základní znaková sada.

²³ SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. s. 42- 43.

5 NEVIDOMÍ A UMĚNÍ

Není pochyb o tom, že umělecké poznání je pro nevidomého značně omezené. Hmatové možnosti mohou v určitých situacích zastoupit zrak, avšak v umělecké oblasti o tom nelze příliš hovořit. Umění je zvláštním druhem poznání, které se vyvíjí po celý život člověka a zrak patří k jeho neodmyslitelné součásti. Jelikož jsou některá díla tvořena a určena k vnímání zrakem, nelze je vnímat hmatem, ani jinými kompenzačními činiteli. Pokusy, nahradit zrakové vnímání hmatem v oblasti estetické a umělecké, v sobě odráží v konečné fázi názory, jež se neslučují s realitou. Avšak člověku, a to ani nevidomému, nelze upřít jakýkoliv druh poznání, proto tyto skutečnosti ustupují do pozadí a subjektivní přístup a snaha o poznání může být pro nevidomého velmi uspokojující.

Snad nejvzdálenější a nejméně uchopitelná jsou pro nevidomé díla dvojrozměrná. Jejich poznání se neobejde bez přímých zrakových vjemů a ty nelze jinými smysly nahradit. Malbu, kresbu, grafiku nelze ohmatat a zprostředkování poznání těchto umění popisem vytváří jen mlhavé představy. Samozřejmě velmi záleží na tom, kdy člověk o zrak přišel. Výše uvedené informace se vztahují k člověku, který je nevidomý již od narození, jiná situace v poznání nastává u lidí, kteří přišli o zrak v pozdějším věku. Právě u těchto nevidomých hrají velkou roli dřívější zrakové zkušenosti, jejich představy jsou podloženy dříve viděným poznáním.

Výtvarné umění trojrozměrné lze ohmatat, i u něj však záleží na měřítku zobrazení. Například k architektuře se může nevidomý přiblížit pouze v jejím modelu, ale do jaké míry je schopen si ji představit ve skutečném měřítku je otázkou. Musíme zde také zohlednit rozdílnost poznávacího procesu, rozdílnost vnímání hmatem a zrakem. Prostřednictvím zraku jsou plocha a prostor pojímány analyticky, kdežto u hmatu se jedná o jejich syntézu. Zrak pozoruje komplexní okruh informací, na rozdíl od toho hmat umožňuje člověku vytvářet si představu postupně bod po bodu a jejich sloučením.²⁴ Z tohoto vyvstává další otázka, zda je člověk schopen, na základě odlišných smyslů, dojít ke stejnému poznání. K nalezení odpovědi by bylo nejspíš třeba provést rozsáhlý výzkum a myslím, že ani ten by nedocílil všeobecně platné odpovědi. Individuální vlastnosti a schopnosti člověka zkrátka nelze zobecnit.

5.1 Braillovo písmo v umění

V počátcích mého bádání v literatuře v oblasti výtvarného umění se zdálo, že není mnoho tvůrců, kteří by se inspirovali Braillovým písmem stejně jako já. Avšak později mi internetový

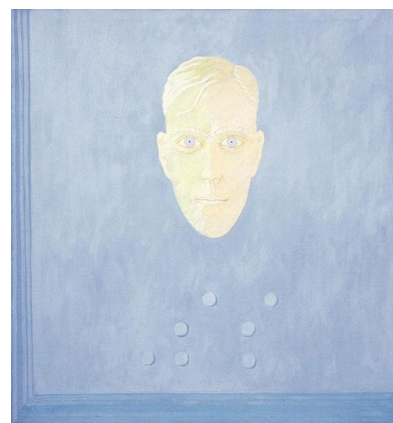
²⁴ Dostupné z: <http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha02t.htm> [cit. 2010-3-15].

zdroj poskytl docela širokou nabídku současných autorů, kteří se slepeckým písmem pracovali, inspirovali se jím, nebo jej vyobrazovali ve svých dílech s úmyslem nějakého sdělení. Je jisté, že u většiny autorů nese Braillovo písmo konkrétní důležitou informaci, ale také vizuální podoba písma hraje v díle svou roli. Někteří autoři, stejně jako já, jednotlivé body písma zvětšují, jiní zase užívají jeho skutečnou, tedy pro nevidomé čitelnou podobu. Braillovo písmo jako vizuální a informační prvek se objevuje v různých oblastech výtvarného umění a plní estetickou a sdělovací funkci.

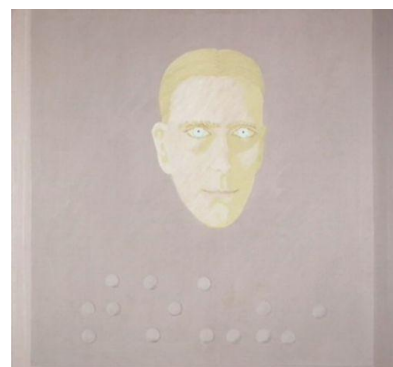
5.1.1 Autoři u nás

Tomáš Císařovský- malba

Postmodernistický malíř Tomáš Císařovský vystudoval v letech 1983- 1988 AVU v Praze a má za sebou mnoho let pozoruhodné malířské práce. V jeho tvorbě dominuje figurální a portrétní malba, v posledních letech doplněna o krajinné motivy. Dále se soustřeďuje ve svém díle na komunikativní a vizuálně vděčná témata, které často mají sociální či historický obsah a dopad.²⁵ V roce 1991 namaloval několik portrétů nevidomých chlapců, v jejichž dolní části je Braillovým písmem napsána zpráva o stavu světla. Autor tak záměrně vytváří rozpor, nevidomí chlapci nevidí text na obraze a divák neví, co je písmem napsáno.²⁶ Nemůžu s jistotou určit skutečný záměr autora, ale po přeložení Braillova textu v obrazech jsem našla v systému umístění bodů chyby, které jsou z hlediska gramatiky nepřipustné.

Obr. 2. Tomáš Císařovský, *Jas*, olej na plátně, 135 x 125 cm, 1991.

Obr. 3. Tomáš Císařovský, *Touha*, olej na plátně, 135 x 125 cm, 1991.

²⁵ Dostupné z: <http://www.cisarovsky.cz/?page=text&lang=cs> [cit. 2010-3-15].

²⁶ Dostupné z: <http://www.ct24.cz/textove-prepisy/70767-neustale-si-kladu-otazky-ale-nalezam-malo-odpovedi-rika-malir-tomas-cisarovsky/> [cit. 2010-3-15].

Jiří Kolář († 2002) -objekt

Básník, překladatel a výtvarník Jiří Kolář je autorem celé řady koláží, asambláží a speciálních technik, které sám vynalezl. Byl členem Skupiny 42 (1942- 1948), Umělecké besedy a skupiny Křižovatka (od roku 1963). Jeho práce jsou zastoupeny v mnoha domácích a zahraničních veřejných i soukromých sbírkách.²⁷ Svědectvím básnickovy vzpomínky na dětství je objekt *Hruška*. Plastová hruška je pokryta útržky textu v Braillově písmu, které se vzájemně překrývají a vytváří nový význam textu, nezávislý na předchozím.²⁸

Proč autor aplikoval Braillovo písmo právě na tento objekt, mi není známo, předpokládám ale jeho hlubší význam spojený s životním obdobím.

Obr. 4. Jiří Kolář, *Hruška*, objekt- chiasmáž, 12 x 8 x 6 cm, 1960.

²⁷ LÁSZLÓ, B., DANĚK, L., ERZSÉBET, S. et al. *Blízká vzdálenost. Výtvarné umění 1956- 1972 ze sbírek Muzea umění Olomouc*. Olomouc, 2004. s. 80.

²⁸ Dostupné z: <http://www.teiresias.muni.cz/?chapter=9-5#3>- [cit. 2010-3-15].

Pavel Herynek- šperk

Výtvarník Pavel Herynek vystudoval Katedru výtvarné teorie a výchovy Filosofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (1964- 1969) a v roce 1994 získal docenturu na Ostravské univerzitě. Od druhé poloviny 60. let vytváří šperky z různých materiálů, užívá například dřevo, ocel, kůži, kámen a další. Koncem 90. let začíná tvořit netradiční kresby na rotující podložce- tzv. cirkulární kresby a rotokaligrafie. V současné době se věnuje také vytváření objektů. Od roku 1994 působil jako docent pro užitou tvorbu na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a ve stejném roce založil na této katedře ateliér a předmět Kov a šperk. Po odchodu z univerzity se výtvarník věnuje šperkařské a kreslířské tvorbě ve svém ateliéru a dílně v Olomouci.

V roce 1996 vytvořil *Dva šperky na paži* ze stříbra, s básní od Ryókana přeložené do češtiny a převedené do Braillova písma. Ve stejném roce vytvořil *Šperk pro dlaň*, také s básní od Ryókana v Braillově písmu.²⁹

Obr. 5. Pavel Herynek, *Dva šperky na paži*, stříbro, 17,5 cm, 20,7 cm, 1996.

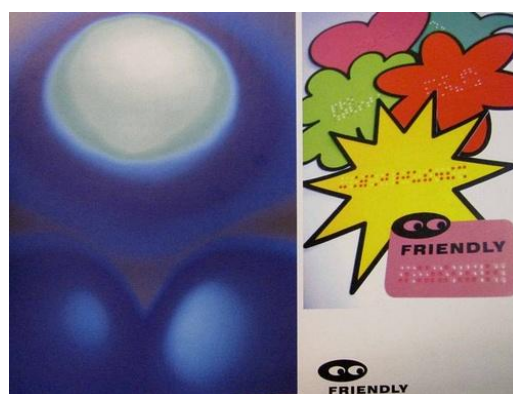
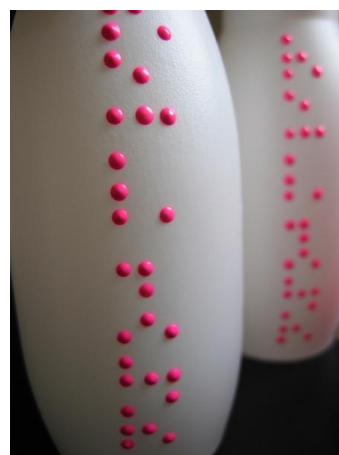

Obr. 6. Pavel Herynek, *Šperk pro dlaň*, stříbro, Ø 14,7 cm, 1996.

²⁹ Dostupné z: <http://www.herynek.cz/> [cit. 2010-3-15].

Lucie Dolejšová- design

Lucie Dolejšová absolvovala v roce 2005 své studium na VŠUP v Praze s diplomovou prací „...jestli je tu tma, tak si rozsviňte...!“ v ateliéru Písmo a typografie u Františka Štorma. Studentka se v diplomové práci zabývala možnostmi zkvalitnění života nevidomým a slabozrakým při běžném nakupování. Výsledkem práce je grafické řešení obalového designu za použití Braillova písma, zhotovení loga pro speciální obchod pro nevidomé a slabozraké („Friendly,“) a jeho propagačních materiálů. Obaly jsou přehledné, s minimálním množstvím informací, barevné plochy s Braillovým písmem autorka kombinuje s bílou plochou s bezpatkovým písmem o velikosti 16- 18 pt, které je pro slabozraké neoptimálnější.³⁰

Obr. 7. Lucie Dolejšová, „...jestli je tu tma, tak si rozsviňte...!“, 2005.

³⁰ Dostupné z: <http://www.fraktalnikvetak.cz/html/veronika-synkova/lucie-dolejsova.html> [cit. 2010-3-15].

Klára Jirková- body art

Klára Jirková je studentkou Akademie výtvarných umění v Praze, oboru Multimediální tvorby u Jiřího Příhody. V roce 2007 navrhla *Braille Tattoo*, hmatové tetování pro nevidomé, které se stává nejen vizuální, ale i hmatovou modifikací těla. Implantáty pod kůží vytváří reliéfní text Braillova písma a je možné je číst hmatem. Předměty, vložené pod kůži, můžou být vyrobeny ze silikonu, chirurgické oceli nebo titanu. Jejich velikost by měla být o něco větší, než je standardní rozměr Braillova písma, příliš malé kuličky by se dostaly do svalů a ztrácela by se jejich reliéfnost. Hlavní myšlenkou při umístění implantátů u palce na ruce je získání informací pouhým podáním ruky.³¹

Obr. 8. Klára Jirková, *Braille Tattoo*, 2007.

³¹ Dostupné z: <http://www.klaara.net/> [cit. 2010-3-15].

5.1.2 Autoři v zahraničí

Simone van Bakel- keramika

Nizozemská designérka keramiky a porcelánu, Simone van Bakel, je jednou z autorek, která ve svém díle užila slepecké písmo. Designérka často ve své tvorbě upřednostňuje hmatový zážitek, na jednoduché tvary aplikuje reliéfní detail přitahující doteky rukou. Příkladem toho jsou porcelánové nádoby s názvem *Can you feel it*, které vytvořila v roce 2000. Hlavním dekorativním prvkem na jednoduchých oblých kónických tvarech jsou body Braillova písma, uspořádané do kompozice zobrazující text *Can you feel it*. Dalším příkladem využití slepeckého písma na keramickém střepe je práce autorky z roku 2003 a nese název *Touch Off*, kde kombinuje keramický materiál s textilním. I dílo *Touch Off* nese název podle textu, jež je na něm vyobrazen.³²

Obr. 9. Simone van Bakel, *Can you feel it*, porcelán, 26,5 x 15,5 x 14,5 cm, 2000.

Obr. 10. Simone van Bakel, *Touch Off*, keramika a textil, Ø 8 cm, v. 10.5 cm, 2003.

³² Dostupné z: <http://www.simonevanbakel.nl/> [cit. 2010-3-15].

Ingrid Lilligren- keramika

Ingrid Lilligren, profesorka na katedře umění a designu na Iowa State University v Iowě, se ve své tvorbě zabývá především keramickou plastikou a mix- medii. V roce 2003 započala svůj projekt zkoumající symbolický jazyk a to především Braillovo písmo. Právě v něm spatřuje autorka symbol kulturní, sociální a politické slepoty a tuto symboliku využívá při svém nutkání poukázat na slepotu lásky. Dílo započínající projekt Braille nese název *Foreign Aid* a vzniká jako reakce na politickou a ekonomickou situaci USA a jejich přístup k pomoci zahraničním státům. Cyklus nádob jednoduchých kruhových tvarů je ozvláštněn perforací jejich stěn a inspirován systémem Braillova písma. Tvar nádoby je pokryt jemně rytou obdélníkovou soustavou, každý obdélník je určen pro jedno písmeno a komplexně stěna vyobrazuje texty o válce. Soubor dvou nádob rozdílných tvarů je realizován v několika barevných provedeních.

Obr. 11. Ingrid Lilligren, *Foreign Aid*, keramika, 2003.

Projekt Braille dále autorka rozvíjí v roce 2004 dílem *Finding Home*, které je evidentně monumentálnější. V základu je tvořeno lehce kónickým válcem dekorovaným Braillovým textem básně od June Jordan, *October Snowpea Poem*. Kombinaci kameniny a porcelánu hlavního tvaru dále doplňuje uvnitř umístěná dřevěná židle a na ní vlasy v nádobě.

V roce 2005 Ingrid Lilligren projekt rozšiřuje instalací *Cottonmouth*, kombinující několik materiálů- porcelán, kameninu, dřevo, cement. Text na zdi, tvořen porcelánovými kolíčky zní takto: An Iraqi speaking to an American journalist said, "You took the cotton from our mouths but you put it in your ears". (Iráčan mluví k americkému novináři a říká, „Vzali jste vlnu z našich úst, ale vložili jste ji do našich uší“.)³³

³³ Překlad autora diplomové práce.

Ve stejném roce vznikla i práce *The meandering of my thoughts*, která vychází z vnitřních vztahů autorky k dvěma rozdílným místům- skalnaté okolí Vallauris (Francie) a zelená Iowa (USA). Instalace je tvořena trávou a porcelánovými kameny, na každém z nich je písmeno z Braillovy abecedy.

Celý projekt uzavírá dílo *Camilla's Birthday* z roku 2005 a podnětem jeho vzniku byla osobní výpověď mladé ženy. Instalace je tvořena porcelánovou nádobou, pokrytou Braillovým písmem, se zeminou a trávou a zavěšeným pohárem z nepolévaného porcelánu se solí. Sůl přitahuje vlhkost ze vzduchu a kape na trávu. Tímto dílem autorka poukazuje na důležitost a vzájemnou souvztažnost jednotlivých elementů.³⁴

Obr. 12. Ingrid Lilligren, *Finding Home*, kamenina, porcelán, dřevo, vlasy, 2004.

Obr. 13. Ingrid Lilligren, *Cottonmouth*, porcelán, kamenina dřevo, cement, 2005.

³⁴ Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/> [cit. 2010-3-15].

Jessica Lertvilai- keramika

Kanadská designérka Jessica Lertvilai, členka skupiny designérů Vest Collective v Kanadě, vystudovala výtvarné umění na York University v Torontu a výrobu nábytku na Sheridan College Institute v Ontariu v Kanadě. V současné době se zabývá instalacemi, performancí, designem nábytku i užitkových předmětů. Porcelánová váza *Love is blind*, kterou autorka navrhla, je zcela pokryta slepeckým písmem v jeho skutečném a užívaném měřítku. Obsahem textu jsou milé dopisy jejích kolegů z Vest Collective, převedené a zašifrované do Braillova písma. Nastává tak neobvyklá situace, že zprávu na váze mohou vidět pouze nevidomí, zatímco vidomí jsou v tomto případě bez informací. Váza je vyráběna v kruhovém a elipsovitém půdorysu a v bílém nebo tmavohnědém barevném provedení.³⁵

Obr. 14. Jessica Lertvilai, *Love is blind*, porcelán.

³⁵ Dostupné z: <http://www.trendhunter.com/trends/love-is-blind-by-jessica-lertvilai-of-vest-collective> [cit. 2010-3-15].

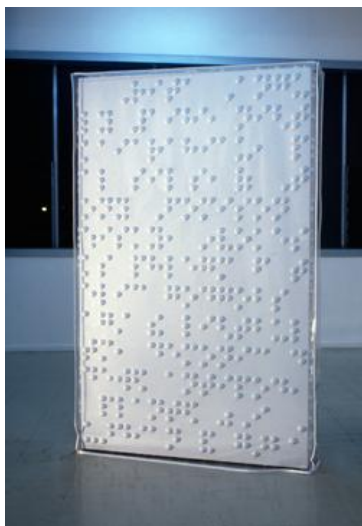
Anton Parsons- sochařství

Novozélandčan Anton Parsons vystudoval v roce 1990 sochařství na University of Canterbury na Novém Zélandě a tímto oborem se zabývá dodnes. Realizoval spoustu veřejných, ale i soukromých zakázek. Veřejnou plastiku *Invisible City* z roku 2003, která je umístěna na Lambton Quay ve Wellingtonu na Novém Zélandě, tvoří dva kvádry z nerezové oceli. Každá z desek na sobě nese zprávu sepsanou ve zvětšené podobě Braillova písma. Hlavní myšlenkou tohoto díla je komunikace v současném světě, vztah zdravotně postižených s ostatní společností. Autorem textu na ocelových deskách je nevidomý Dr. Peter Beatson a jeho obsahem je část epitafu o jeho druhém vodícím psovi, jenž předčasně zemřel. Funkci *Invisible City* můžeme spatřovat v několika úrovních. Funkce estetická ve smyslu, že i člověk, který neumí číst Braillovo písmo, jej může esteticky ocenit. Další význam je haptický, protože plastika je určena k hmatovému vnímání a dále funkce zrcadlení, což umožňuje záměrně volený materiál, nerezová ocel, a odráží okolní místo a dění.

Obr. 15. Anton Parsons, *Invisible City*, nerezová ocel, 2003.

Spolupráce Dr. Beatsona s Parsonsem na Invisible City byla již třetí společná. První proběhla už v roce 1995 a to při realizaci díla *Guide*, na kterém text vychází z autobiografického románu Dr. Beatsona a optimisticky pojednává o jeho prvním vodícím psovi. Monumentální text na stěně s názvem *Gone fishing* je v pořadí realizací druhou z roku 2002 a je podobně pozitivně koncipována.³⁶

Obr. 16. Anton Parsons, *Guide*, 1995.

Obr. 17. Anton Parsons, *Gone fishing*, 2002.

Slepecké písmo se rovněž objevuje v Parsonsově díle *Twins Infinities*, které se svým významem od ostatních značně liší. Je tvořeno dvěma nástěnnými reliéfy, které nenesou konkrétní informaci, ale náhodný výběr velikostně odstupňovaných Braillových písmen. Podstata spočívá v jejich vzájemném zrcadlení, čímž se mění nejen poloha bodů, ale i význam písmen. Autor zvolil černý a bílý kontrastní povrch.³⁷

³⁶ Dostupné z: <http://www.massey.ac.nz/~wwpubafs/2003/masseynews/june/june03/stories/beatson.html> [cit. 2010-3-15].

³⁷ Dostupné z: <http://www.antonparsons.co.nz/> [cit. 2010-3-15].

Ben Pranger- sochařství

Americký umělec Ben Pranger se svými sochařskými díly a instalacemi proslavil po celých USA. Dříve vyučoval na School of the Art Institute of Chicago v Chicagu a Hollins University ve Virginii. V současné době sídlí v New Jersey a zabývá se malbou a sochařstvím.

V oboru sochařství autor pracuje převážně se dřevem, někdy jej kombinuje s jiným materiálem. Inspirací se mu v mnoha dílech stává právě Braillovo písmo, které užívá a vyobrazuje zcela osobitým způsobem. Zapojuje do svých prací pouze kompozice jednotlivých bodů tvořící písmena a následně text, přičemž reliéfní podoba písma se zcela liší od jeho skutečného vzhledu. Braillovo písmo je tvořeno převážně dřevěnými kolíky v různých délkách a v mnoha pracích je natolik skryté, že divák pouhým okem vůbec netuší jeho přítomnost. Jeho objekty ze dřeva působí velmi konstruktivně a hravě, evokují ve mně opakovanou rozložitelnost. Většina ze sochařských děl nese jistou myšlenku a také sdělení, které není z jeho podoby na první pohled patrné.

Příkladem jeho tvorby je *Blind Faith*, jež pochází z roku 2003 a obsahem zašifrovaného textu z dřevěných špalíků je báseň od Johna Milтона. Z téhož roku jsou i díla *Country of the Blind*, jehož obsahem je výběr ze stejnojmenného příběhu od anglického spisovatele H. G. Wellse a *Magazine Rack*, kde na bocích stojanu autor cituje Hellen Keller a její pohled na krásu. Další dílo, ve kterém Pranger pracuje s Braillovým písmem je *Blindsight* (2002- 4), kde v devíti řadách rozvíjí synonymy slova nevidomý a zrak.

Obr. 18. Ben Pranger, *Blindsight*, 2002-4.

Z roku 2004-5 pochází jeho dřevěná konstrukce *Vision Thing*, při níž autor opět pracuje se synonymy slova, tentokrát pojmu vidění. Užitečnou věcí z jeho výčtu děl, je *Braille Lamp* (2006), závěsné svítidlo ze dřeva s textem Jacques Lusseyran, převedeným do Braillova písma.

Obr. 19. Ben Pranger, *Braille Lamp*, 2006.

Prangerův relativně plošný přístup k materiálu můžeme spatřit v díle *Walk Talk* (2007), které tvoří základní deska rozměrů cca 183 cm x 183 cm x 2,5 cm a množství dřevěných špalíček zobrazující 851 synonym slov obsažených v názvu.

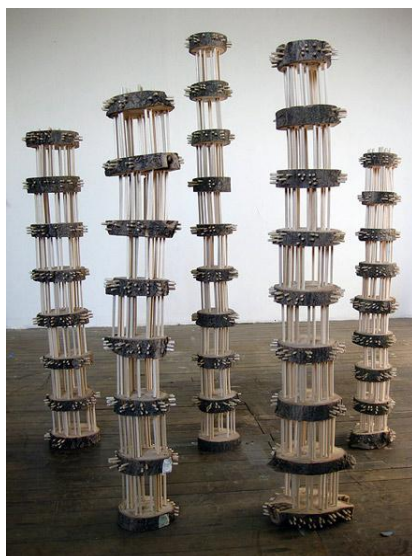
Obr. 20. Ben Pranger, *Walk Talk*, 183 x 183 x 2,5 cm, 2007.

Také dílo realizované ve stejném roce, *Blind Pilgrim*, se liší od ostatních. Land art v Hollins University Sculpture Park nese text od Annie Dillard.

Mezi jeho další díla patří například *Before I Got My Eye Put Out* (2007), text od Emily Dickinson, *Woodpile* (2008), text od Roberta Frosta, *Countless Rings* (2008), text od Emersona, *The Bride Adorned* (2008), text z Bible, *Dark Wood* (2009) text z Danteho Božské komedie-Peklo, *Spaceship Log* (2009), *Blind Thoreau*, o rozměru cca 40 cm x 20 cm x 17,5 cm a s textem od Henryho Davida Thoreau.³⁸

Obr. 21. Ben Pranger, *Blind Pilgrim*, 2007.

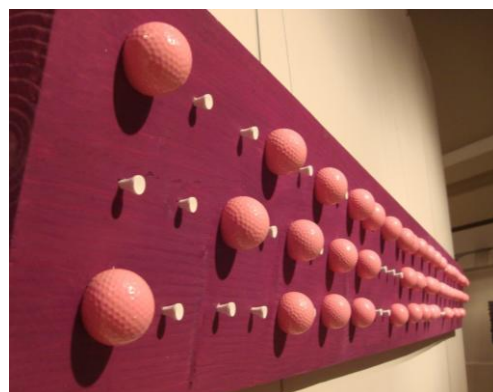
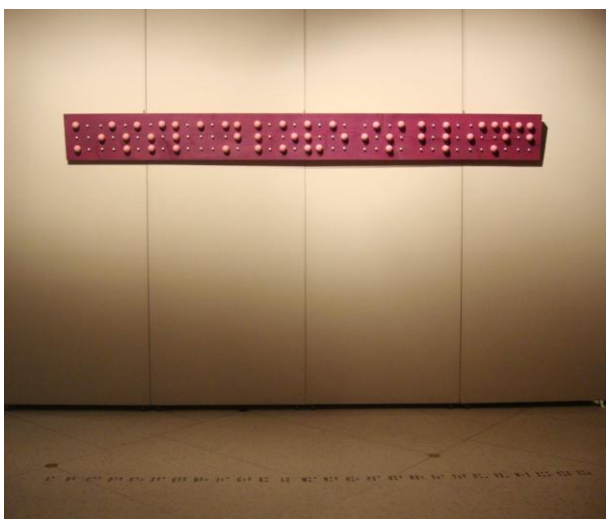

Obr. 22. Ben Pranger, *Dark Wood*, 2009.

³⁸ Dostupné z: <http://www.benpranger.com/> [cit. 2010-3-15].

Kisslan Chan- sochařství

Hongkongský současný sochař Kisslan Chan vystudoval Birgham Young University- Hawaii (USA), kde se zamiloval do golfu. Právě tato hra se stala v jeho tvorbě ústředním tématem, propojuje ji se svým výtvarným vyjadřováním. Jeho umělecký jazyk se dále dotýká běžných dialogů v každodenním životě. Součástí jeho výstavy v roce 2009 s názvem „i golf“, byl mimo jiné i závěsný objekt, nápis Braillovým písmem v latince znamenající „*kisslan love is blind*“. Jednotlivé kompozice písmen jsou sestaveny z červených golfových míčků a aplikovány na obdélníkovou desku rovněž v odstínu červené. V místech, kde jsou kompozice písmen bez bodů, ponechává pouze stojánek na odpalování míčků. Instalace díla je doplněna o Braillovu abecedu, pro možný překlad textu.³⁹

Obr. 23. Kisslan Chan, *Kisslan love is blind*, 2009.

³⁹ Dostupné z: <http://kisslanchan.blogspot.com/> [cit. 2010-3-15].

Kenn Kotara- instalace

Americký umělec Kenn Kotara se ve svém díle v současnosti zabývá hlavně malbou na plátno, papír a instalacemi, často kombinuje materiál. Po studiích na Louisiana Tech University v Louisianě (USA) se jeho zájem orientoval na reprezentační práce- kopírování starých mistrů, jeho touha po objevování ho však postupně zavedla k vlastní tvorbě. Braillovo písmo jako vizuální prvek užívá ve svých instalacích v trojrozměrné podobě a prezentuje jej plošně. Jednou z těchto instalací je práce s názvem *Left to find the way by scattering crumbs blind us*, která vznikla v roce 2006. Je tvořena množstvím dřevěných bodů, obarvených na žluto a uspořádaných do kompozice. Text ve slepeckém písmu užívá i v dalších dílech, ve svém nejnovějším natírá jednotlivé body fluorescenční barvou a jeho prezentace probíhá za tmy.⁴⁰

Obr. 24. Kenn Kotara, *Left to find the way by scattering crumbs blind us*, 2006.

⁴⁰ Dostupné z: <http://kotarastudio.com/> [cit. 2010-3-15].

Ann Hamilton- instalace

Umělkyně Ann Hamilton vystudovala textilní design na University of Kansas v Kansasu a později obdržela titul MFA z Yale University v Connecticutu (USA). V letech 1985 – 1991 vyučovala na University of California v Santa Barbaře, poté se vrátila do rodného Ohia, kde žije a tvoří dodnes. Nejznámější jsou její monumentální a myšlenkou silné instalace, při kterých kombinuje různé materiály a média. Z těch vytváří poutavá smyslová prostředí, která nabízí opravdový zážitek. V roce 1999 Ann Hamilton reprezentovala USA na 48. bienále v Benátkách. K této příležitosti autorka vytvořila multimediální instalaci s názvem *Myein*, jejímž tématem byla sociální historie- otroctví a útlak americké společnosti. Instalaci tvořila místnost, čtyři bílé zdi pokryté Braillovým písmem a červený prášek snášející se ze skrytých stropních zařízení. Prášek se zachytil na vystouplých bodech písma a krvácející zdi měnily své působení. Prášek spadlý dolů byl po dni znovu přenesen nahoru a proces se opakoval.⁴¹

Obr. 25. Ann Hamilton, *Myein*, 48. Bienále v Benátkách, 1999.

⁴¹ Dostupné z: <http://www.annhamiltonstudio.com/> [cit. 2010-3-15].

Marielle Wichards- nábytek

Nizozemská designérka Marielle Wichards vystudovala v roce 1999 Visual Arts Academy of Maastricht v Holandsku. Mezi její práce v oblasti designu patří i nábytek určený pro nevidomé. Autorka je okouzlena faktem, že nevidomí lidé vnímají tvary a materiál zcela odlišným způsobem. Život s tělesným postižením je již dosti komplikovaný, a proto se Marielle Wichards pokouší dělat věci jednodušší, praktičtější a zajímavější. Pro čekárnu u lékaře navrhla autorka nábytek, na který aplikovala texty v čitelné podobě Braillova písma. Jejich obsahem jsou informace o prostoru, který nás při čekání obklopuje. Původní myšlenkou bylo umístit nábytek do čekárny, ale stejně tak by mohly tyto kusy vyniknout v knihovnách, na úřadech a dalších veřejných místech.⁴²

Obr. 26. Marielle Wichards, *Nábytek pro nevidomé*.

⁴² Dostupné z: <http://www.wichards.nl/> [cit. 2010-3-15].

Francesca Signori- textil

Italská designérka Francesca Signori se zabývá interiérovým a produktovým designem, instalací, scénografií a také fotografií. Po studiu průmyslového designu na Polytechnice v Miláně a získání titulu na Domus Academy v Miláně, odjela do New Yorku hledat inspiraci. Právě tam se začala plně věnovat světu módy a designu a její cesty dále pokračovaly do Londýna, Sydney a Tokia. *TXT- Braille* je název pro tkaninu, kterou navrhla a inspirací se jí stalo Braillovo písmo. Materiál vytvořený Jacquardovým stavem vyrobila italská firma Sitech.⁴³

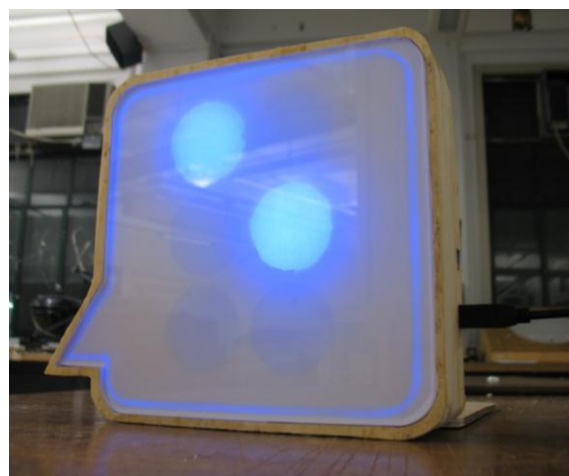
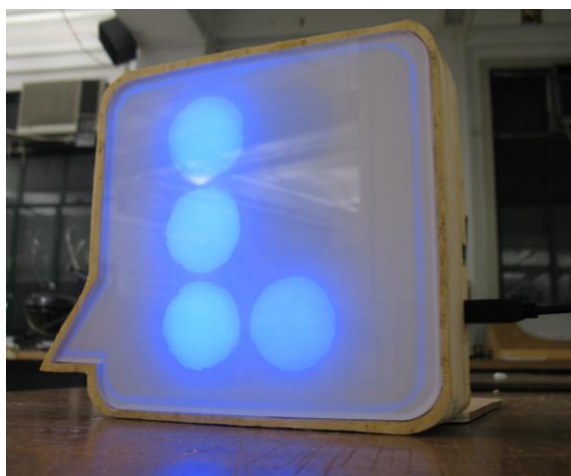

Obr. 27. Francesca Signori, *TXT- Braille*.

⁴³ Dostupné z: <http://francescasignori.com/> [cit. 2010-3-15].

Stephen Varga- nová média

Mladý designér Stephen Varga, student designu a technologie na Parsons School of design v New Yorku, vytvořil v průběhu studia několik zajímavých projektů. Jedním z nich je *Speak to Me / Breathe* a je reakcí na osobní názor autora na bezpečnost našich informací v dnešní době. Přístroj je tvořen velkým LED zařízením o šesti bodech, znázorňující Braillovo písmeno a funguje na principu překladu latinky do Braillova písma ve vizuální podobě. Projekt tedy zkoumá slepecké písmo jako způsob komunikace v jiné, než obvyklé formě. Dalším popudem k této realizaci je myšlenka, že v dnešním světě, kde je vše přetechnizované, nemusí být naše data v bezpečí. Proto vytvořil zařízení, které bude zobrazovat jeho e- mail v zašifrované podobě a data budou dostupná jen těm, co umí, nebo se naučí vizuální podobu Braillova písma. Z velké části jsou jeho data v bezpečí, protože naučit se Braillovo písmo je velice těžké, avšak ti, co jsou odhodláni, budou schopni i přesto jeho poštu přečíst.⁴⁴

Obr. 28. Stephen Varga, *Speak to Me / Breathe*.

⁴⁴ Dostupné z: <http://www.vargatron.com/blogatron/tag/arduino/> [cit. 2010-3-15].

Dennis Lin- design

Mladý kanadský designér Dennis Lin vystudoval Ontario College of Art and Design v Torontu a v roce 2001 navrhl pro Totem Design *Braille tiles*. Dlaždice, jejichž cílem je vyjádřit doslovnou zprávu decentní, zašifrovanou cestou, jsou z odolného litého polymeru a mohou být umístěny v interiéru i exteriéru. Každý kus o rozměrech cca 15 cm x 30 cm nese jedno písmeno z Braillovy abecedy a sestavením do kompozice jimi lze vytvořit zřetelnou a hmatovou zprávu. Braillovo písmo na dlaždicích je navrženo ve zvětšené podobě, avšak pro možnou čitelnost nevidomých je v jejím pravém dolním rohu stejné písmeno ve skutečném měřítku.⁴⁵

Obr. 29. Dennis Lin, *Braille tiles*, 2001.

⁴⁵ Dostupné z: <http://www.totemdesign.com/DM/designers/dennislin.html> [cit. 2010-3-15].

Inhabit- Braille Wall Flats- design

Další užití Braillova písma v designu můžeme spatřit na reliéfní stěně pro bytový interiér. Principem jejího užití je opakování vzorů a je tedy neomezeně rozměrná. Obklady mohou posloužit pro zakrytí nedokonalé stávající zdi, nebo pro moderní oživení místnosti. Stěna je také ohleduplná k životnímu prostředí, je vyrobena z lehce obnovitelného zdroje, z 100% bambusové buničiny. Při instalaci si majitel sestavuje vlastní kompozici, může bílými obklady o velikosti cca 45 cm x 45 cm pokrýt celou místnost, nebo jen její část.⁴⁶

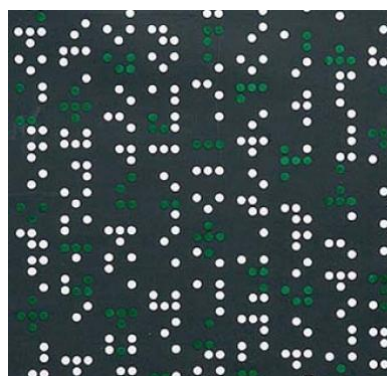
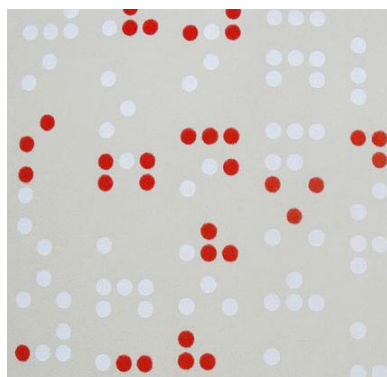
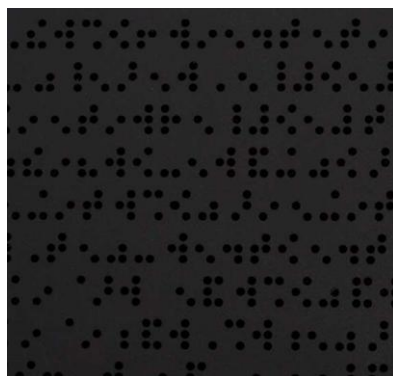

Obr. 30. *Inhabit- Braille Wall Flats.*

⁴⁶ Dostupné z: <http://www.inhabitliving.com/detail.aspx?ID=989> [cit. 2010-3-15].

Ilias Fotopoulos- design

Australský návrhář Ilias Fotopoulos získal bakalářský titul v oblasti designu na University of Technology v Sydney. Po studiích se věnoval experimentům s textilním materiálem, zaměřil se na textilní tisk, vzory a závěsné a barvicí technologie. Od roku 2003 provozuje vlastní obchod. *Wallpaper in Braille*, tapety jím navržené, nesou tištěný příběh japonského přítele Jura Osawy, převedený do Braillova písma v několika barevných variacích.⁴⁷

Obr. 31. Ilias Fotopoulos, *Wallpaper in Braille*.

⁴⁷ Dostupné z: <http://www.ilias.com.au/> [cit. 2010-3-15].

Antti Heikkinen- grafický design

Nezávislý finský grafik Antti Heikkinen žije v Helsinkách a v současné době studuje na Aalto University School of Art and Design. Od roku 2006 pracuje jako grafik v různých reklamních agenturách. V roce 2009 navrhl vzhled hudebního alba Keramick & Lobo finských tvůrců Jussi Mikkonena a Visa Mäkinena. Album elektronické hudby nese název *The Braille* a s ním koresponduje i jeho celkový design.⁴⁸

Obr. 32. Antti Heikkinen, *album Keramick & Lobo*, 2009.

⁴⁸ Dostupné z: <http://www.anttiheikkinen.com/> [cit. 2010-3-15].

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Hlavní myšlenka a postup práce

Realizaci mé praktické diplomové práce předcházelo několik podstatných kroků, které mě přivedly ke konečné podobě reliéfů. Jak už jsem v úvodu zmínila, hlavním cílem mého projektu bylo prolomit svou vlastní komunikační bariéru, stojící mezi mnou a nevidomým člověkem. Hlavním impulsem pro mne byl měnící se vztah k osobě dříve mi velice blízké, člověku z rodiny, který postupně přichází o zrak. Tato skutečnost je mi natolik osobní, že jsem z vnitřních důvodů nemohla a ani nechtěla celé mé odhalování světa nevidomých soustředit tímto směrem. Svůj zájem o tuto oblast jsem zaměřila tedy na nevidomý pár, který žije v mém bydlišti, v Hranicích.

6.1.1 Patrik a Renata

S jistou vlastní ideou jsem oslovila Patrika a Renatu Pospíšilovi, zda by se mnou byli ochotni na projektu spolupracovat a oni souhlasili. Nevidomý pár dal osud dohromady před čtyřmi lety a jejich první setkání bylo ryze pracovní. Pro mne jsou nejvíce zajímavé jejich rozdílné osudy, doba a způsob, jak přišli o zrak.

Patrik (37 let) v současné době pracuje jako programátor mobilních telefonů pro nevidomé, instaluje do telefonů speciální software, umožňující jejich používání nevidomým. On sám je nevidomý od svých 16 let a to zapříčiněním nehody, chemického pokusu a následným výbuchem. Důsledkem toho přišel o zrak a také o jednu ruku. Dnes už je se svou nevidomostí dá se říci vyrovnán, ale od jeho maminky vím, že cesta k současné situaci byla pro něj i jeho okolí velmi náročná.

Renata (34 let) pracuje pro Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K. E. Macana v Praze. Náplní její práce jsou korektury textu pro přepis do Braillova písma a formátování pro tisk. Texty jí knihovna zasílá v elektronické podobě. Renata je nevidomá už od narození a její slepota je následkem nedonošenosti. Na jednom oku má světlocit, rozezná jím z blízka ostré barvy, ale jak sama říká, není to pro ni výrazná pomoc. Od pěti let se pohybovala mezi nevidomými, přes týden bydlela na internátě a na víkend si ji brali rodiče domů. Nelehký osud se jí snažili rodiče vždy kompenzovat, pokoušeli se jí umožnit dělat věci, které zažívají zdravé děti.

Společnému setkáním předcházela má hlubší příprava, studium zrakových vad, jednání při kontaktu s nevidomými a další. V konečné fázi přípravy jsem si vypracovala množství otázek, na které jsem jako vidomá toužila znát odpovědi.

Sepsané otázky jsem rozdělila do tří oblastí- poznání, ze života, vnímání a prožívání.

A. Poznání

1. Životopis?
2. Jak jste přišli o zrak?
3. Jste zcela nevidomý, nebo máte zbytky zraku?
4. Jaké máte vzdělání?
5. Pracujete? Jaké je vaše povolání?
6. Bylo těžké najít práci? Jaká je nabídka práce pro nevidomé?
7. Jak jste se poznali?
8. Jak zvládáte domácnost a společné soužití?
9. Uvažujete o rodině?
10. Čím se liší vybavení bytu pro nevidomé od běžných obydlí?

B. Ze života

1. Jak na vás působí oslovení „slepec, nevidomý“?
2. Uvažovali jste někdy o vodícím psovi?
3. Máte dostatek financí pro svůj život a své potřeby?
4. Máte pocit, že socializace handicapovaných lidí opravdu probíhá a směřuje k lepšímu?
5. Jak se vám daří zvládat dopravu (autobus, vlak)?
6. Umíte číst a psát Braillovým písmem?
7. Jak zvládáte úřední záležitosti (banka, pošta, smlouvy)?
8. Pamatujete si na nějaké hodně negativní setkání s vidomou osobou, které se vám vrylo do paměti?
9. Jaké bylo vaše dětství?
10. Poznáte člověka po hlase?
11. Je pravdou, že máte nadměrně vyvinuté ostatní smysly (čich, hmat), nebo je to jen otázkou tréninku?
12. Co vy a umění, navštívili jste někdy galerii umění?
13. A co další kultura, je pro vás například reálná návštěva kina, divadla?

14. Jaké jsou vaše záliby, koníčky? Liší se od zálib vidomých lidí, nebo prostě děláte vše, co vás baví? Sportujete?
15. Navštěvujete restaurace, chodíte se bavit s přáteli?

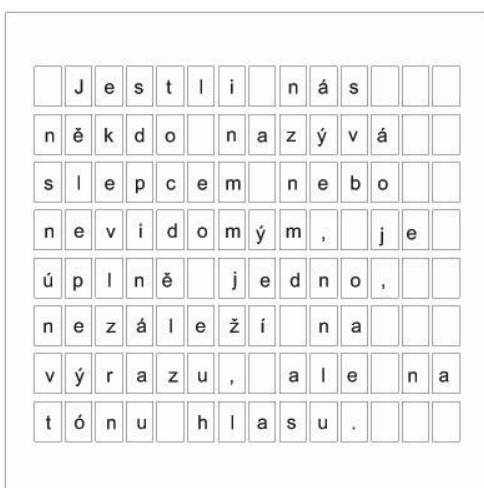
C. Vnímání a prožívání

1. Co vnímá člověk, který je zcela nevidomý? Lze to vůbec nějak definovat, popsat?
2. Myslíte, že je pro život jednodušší oslepnout až později, nebo se člověk lépe vypořádává s touto situací, když vidění nezažil?
3. Jak vnímáte výtvarné umění, je to pro vás abstraktní pojem, nebo máte konkrétní představy?
4. A co barvy? Jak si jednotlivé barvy představujete? Máte nějakého pomocníka např. chuť?
5. Řekla bych, že je pro vás snazší nebýt k lidem povrchní a dát na první vzhledový dojem: Jak tedy odhadujete lidi, co je pro vás při novém setkání podstatné?
6. Jakou máte představu o mě, když tu před vámi sedím a slyšíte můj hlas?
7. Renata: Jaké jsou tvé představy o světě, o běžných věcech, které nás obklopují a není možné je ohmatat?
8. Patrik: Pamatuješ si a vzpomínáš na ten den, kdy se ti stala ta osudná nehoda? Zůstali ti nějakí kamarádi z mládí?
9. Patrik: Jak si představuješ svou maminku v současnosti, když si ji naposledy viděl před mnoha lety?
10. Co pro vás znamená přátelství, čím se vyznačuje přítel? Kolik máte v poměru vidomých a nevidomých přátel?

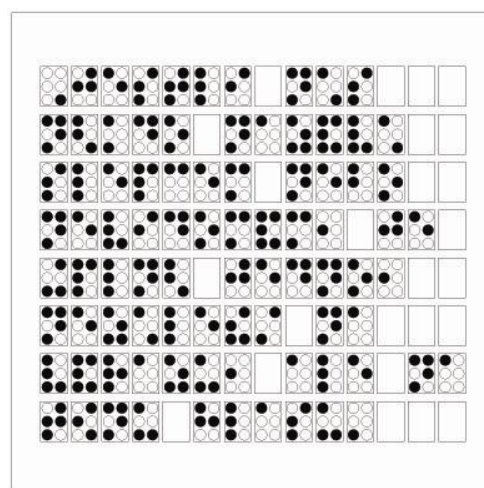
Můj zlomový den nastal při návštěvě Patrika a Renaty v jejich domácnosti. Nervózní a plná obav z nějakého nesprávného kroku jsem byla patřičně přivítána a provedena bytem. Ten se mimochodem, až na pár drobných speciálních úprav, neliší od běžných bytů. Formou rozhovoru směřujícího po linii mých připravených otázek jsem postupně získávala odpovědi nahrávané na diktafon. Ty se staly hlavním podkladem mé práce. Odpovědi jsem si doma opakovaně přehrávala a vybrala z nich šest pro mne silných okamžiků, jež jsou dnes zapsány v Braillově písmu na mých obrazech.

6.2 Návrhy

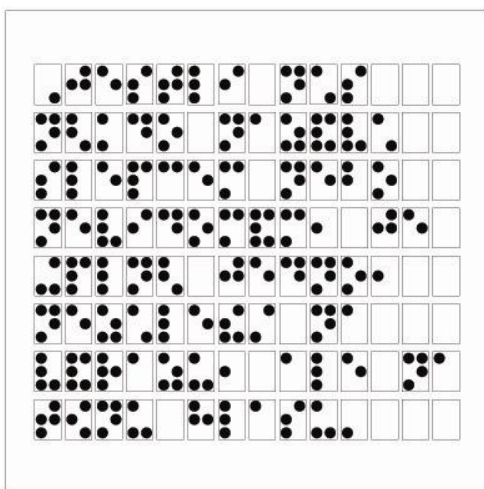
První kresebné návrhy zachycující mou představu byly velice schematické. V podstatě nebylo možné navrhovat skutečnou podobu do chvíle, než jsem měla ujasněné texty, formát mých obrazů a od toho odvíjející se velikost bodů. Vybrané texty jsem musela převést do Braillova písma a až s touto kompozicí pracovat ve svých návrzích. Jelikož každý z mých výsledných obrazů obsahuje cca 250 bodů, bylo pro mne zjednodušením vytvořit si návrhy v grafickém programu Corel Draw. V počátku jsem si převedla celou Braillovu abecedu do grafické podoby a následně v mém textu zaměňovala jednotlivá písmena latinky za písmena Braillova. Tato časově náročná práce mi však v konečné fázi umožnila shlédnout mou představu, sice v plošné, ale reálné podobě a kompozici. Cesta k prvnímu výslednému návrhu vypadala takto:

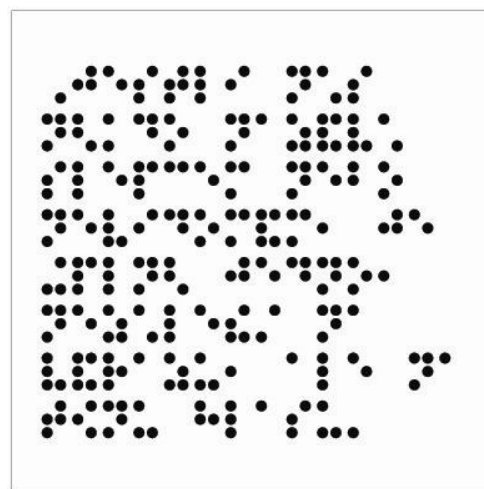
Obr. 33. Návrh 1., latinka.

Obr. 34. Návrh 1., Braillovo písmo, všechny body.

Obr. 35. Návrh 1., Braillovo písmo, plné body.

Obr. 36. Návrh 1., Braillovo písmo.

6.2.1 Konečné návrhy

Konečná podoba práce prošla od prvních návrhů množstvím změn, ke kterým mě donutily mé možnosti. Nejvíce mou ideu ovlivnily možnosti vypalovací, musela jsem přizpůsobit velikost reliéfů dostupné vypalovací peci. Od rozměrů základní desky se odvíjí velikost bodu a následná kompozice, takže když se můj původně zamýšlený rozměr 70 cm x 70 cm musel zredukovat na 50 cm x 50 cm, bylo to na velikosti bodů znát. Dnes v tom však již nevidím takový problém, myslím, že mou koncepci to nějak zásadně neovlivnilo.

Zvolit vhodné texty byl také nelehký úkol, má rozhodovací schopnost je poněkud nízká a každý další člověk, kterému jsem dala texty k nahlédnutí, by vybral některé jiné. Naše názory se rozcházely. Musela jsem tedy vycházet z vlastního úsudku a zvolit ta slova, která se mně zdála obecně nejsilnější a hlavně pro okolí obohacující. Jelikož spolupráce probíhala s dvojicí lidí, od počátku jsem chtěla, aby některé z výpovědí byly osobité a vztahovaly se k individualitě každého z páru. Zajímavé odpovědi jsem si z audio podoby přepsala do písemné a vyřazovací metodou se snažila vybrat pro můj záměr ty nejvhodnější. Při výběru bylo důležité postihnout několik oblastí života nevidomých a přitom zachovat jistou soudržnost celku. Jelikož jsou odpovědi přepsány z audio nahrávky v mém upraveném jazykovém podání, užívám pro ně nepřímou citaci autorů. Musím však také podotknout, že veškerý obsah odpovědí a některé zajímavé až nezvyklé slovní obraty v nich, jsem zachovala.

Získané a mnou z diktafonu protříděné odpovědi jsou následující:

Odpovědi společné

- Společné bydlení zvládáme dobře, avšak při našem soužití se pro kontrolu někdy oko hodí.
- Jsme oba geneticky čistí, naše slepota není přenositelná, ale pro založení rodiny by musely být výjimečně dobré podmínky. Necháváme tuto záležitost volně plynout.
- Celý náš svět je zaplněn nejrůznější mluvicí technikou, která nám velice pomáhá a usnadňuje život.
- Díváme se na televizi, společně sledujeme zprávy. Také rádi sledujeme dokumenty o technických zajímavostech. Sluchem jsme schopni citlivým vnímáním rozpoznat situaci ve filmu.
- **Jestli nás někdo nazývá slepcem nebo nevidomým je nám úplně jedno, nezáleží na výrazu, ale na tónu hlasu, i dobrý den může znít „hnusně“, navíc oslovení slepec je kratší.**

- Naše bydlení není, až na nepatrné detaily, ničím odlišné, neexistuje univerzální podoba bytu pro nevidomé. Záleží na tom, co komu vyhovuje a pomáhá.
- Socializace nevidomých se z profesního hlediska nelepší, nabídka práce je velmi omezená, avšak pokrok k lepšímu je ve vnímání nás, jako součásti tohoto světa.
- **Umění nás příliš nezajímá, ale určitě je nám trojrozměrné zobrazení bližší, jsme schopni jej vnímat a vytvořit si jistou představu, plošné věci se nás netýkají.**
- Cestování musí být naplánované a předem promyšlené, cestovat naslepo je pro nás komplikované. Velkým pomocníkem v určování vzdálenosti cíle je nám GPS zařízení.
- Člověka samozřejmě po hlase poznáme, ale říci „ahoj“ nestačí, vždy oceníme, pokud se nám osoba představí jménem a přiblíží situaci našeho předchozího setkání.
- **Nadměrně vyvinuté ostatní smysly jsou velice individuální záležitostí, hmat je otázkou tréninku a není pravda, že co slepec, to muzikant.**
- Podepisování smluv a jiných důležitých dokumentů potřebuje oko, některé záležitosti, které se nám jeví důvěryhodně, vyřídíme, ale smlouvu na byt bychom sami nepodepsali.
- Vzhled neřešíme, člověka odhadujeme po hlase a z komunikace, pro poznání potřebujeme více setkání, na první dojem se nespolehneme.
- Více přátel máme nevidomých a je to i z důvodu stejného způsobu života, jsme zainteresováni do stejné problematiky, jsme svým handicapem spojeni, chápeme se. Máme však i přátele vidomé.
- **Pomoc oceníme, i když není vždy potřeba, nikdy ji však neodmítneme, protože víme, že ji příště budeme jistě potřebovat.**

Odpovědi- Renata

- Vodící pes by mi zavazel při chůzi, radši si holí najdu, co potřebuji a spoléhám se sama na sebe. Hůl jsou naše oči, pes je starost, a to i vodící.
- Hmatové výstavy nenavštěvuji, z dětství vím, že většinou prezentují nic neříkající abstraktní tvary, pokud jsou však vystaveny konkrétní věci, je to zajímavější. Umění mě ale příliš neoslovuje.
- Kino občas navštěvuji, film na mě působí přirozeně a z okolních zvuků poznám situaci. Divadlo je pro mne příliš hrané.
- Pokud se chci věnovat nějakému koníčku, cestu si vždy najdu, jen se liší forma a výkon činnosti. Jezdila jsem na bruslích, na kole, řídila jsem auto, ale jet na nákup samozřejmě nemůžu.

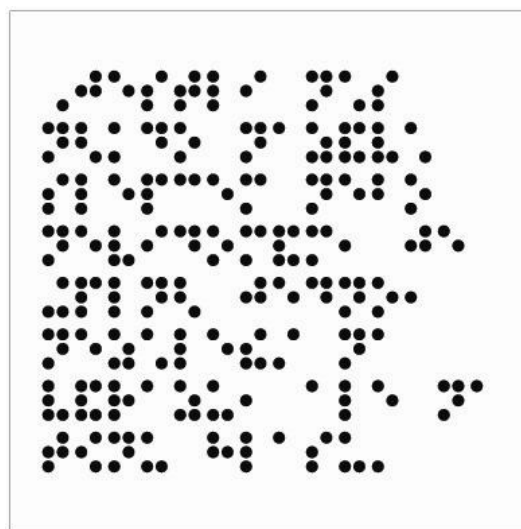
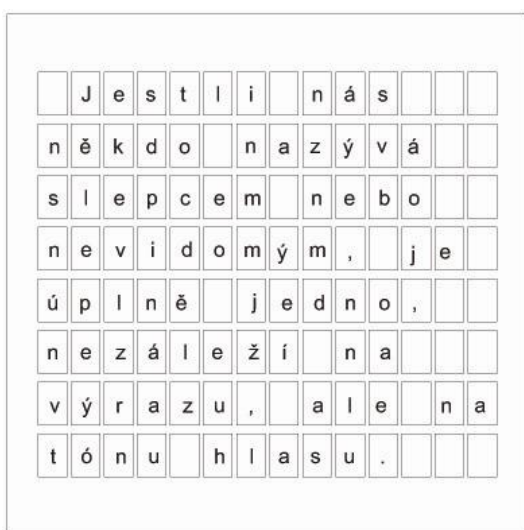
- **Nemůžu definovat, co vidím, nic jiného totiž neznám, dá se ale říci, že na oku zcela nevidícím vidím tmu.**
- Já si neumím představit, jaké to je, když člověk vidí, ale myslím, že je horší, když člověk přichází o zrak postupně, když si stále myslí, že vidí, ale už to není pravda.
- Z vlastní zkušenosti vím, že postižené děti nejsou hodné, jak se říká, dělají stejné lumpárny jako děti zdravé. Dítě si vždy najde způsob, jak dětství prožít plnohodnotně.
- Některé barvy poznám, když si na ně posvítím a když jsou ostré. Viděla jsem barvu modrou a zelenou, dnes už je od sebe však nerozeznám, jsou příliš tmavé, barvu žlutou a červenou od sebe odliším.

Odpovědi- Patrik

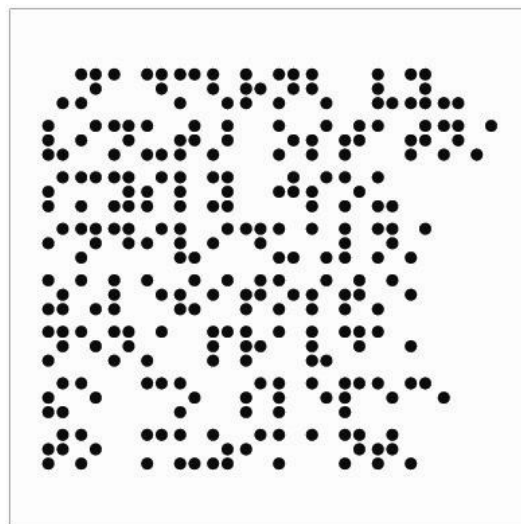
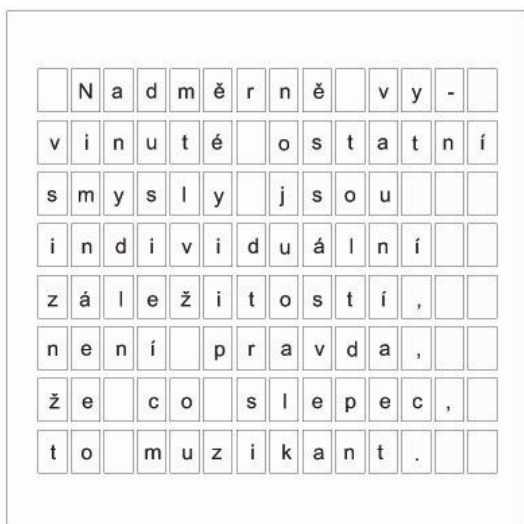
- Co dnes vidím, bych popsal jako barevné zrníčka, falešné vzruchy, tmavou barevnou mlhu.
- **Než se mi stal úraz, tak jsem si samozřejmě představoval budoucí život jinak, dnes ale můžu čerpat z předchozích zkušeností a mé představy jsou reálné a podložené.**
- Za chození s holí jsem se nikdy nestyděl, jsou lidé, kteří pomocnou hůl odmítají. Hůl nenosím jen jako své oči, ale je to i znamení pro vás, že se vám na ulici nevyhnu.
- Na den, kdy jsem oslepl, samozřejmě vzpomínám. Často se mi vrací ta chvíle ve snu, dělám stejný pokus, a zase to bouchne, je to k zlosti.
- Maminku jsem viděl před 20 lety a pamatuji si ji dobře. Dnes říká, že má prošedivělé vlasy a že přibrala, myslím však, že základní rysy zůstaly stejné.

Z mnoha odpovědí Patrika a Renaty jsem vybrala šest stěžejních a ty jsem svým rozsahem zredukovala na množství slov a písmen, aby svou délkou a kompozicí odpovídaly mému formátu. Obsah sdělení jsem zachovala. Čtyři z šesti odpovědí jsou oběma společné, na nich se shodli a vzájemně se v nich doplňovali. Poslední dva texty zachycují každého z páru osobitě, jejich rozdílné osudy a zrakové možnosti.

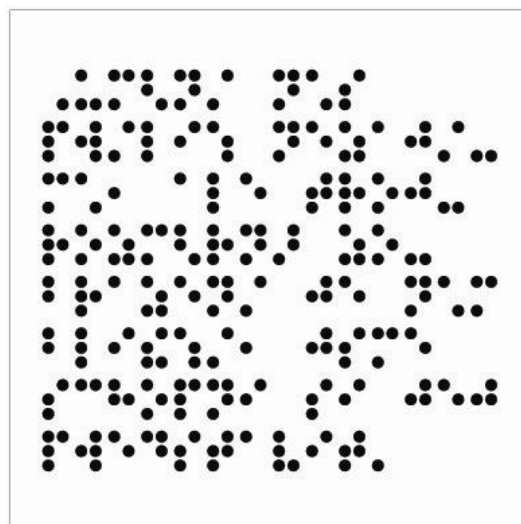
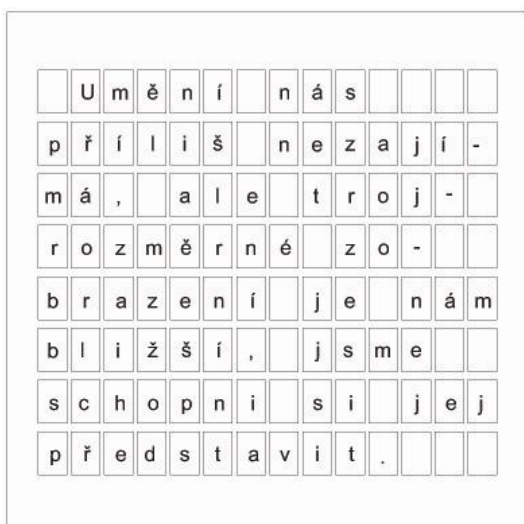
Texty, které jsem vybrala a převedla do Braillova, vypadají ve formátu takto:

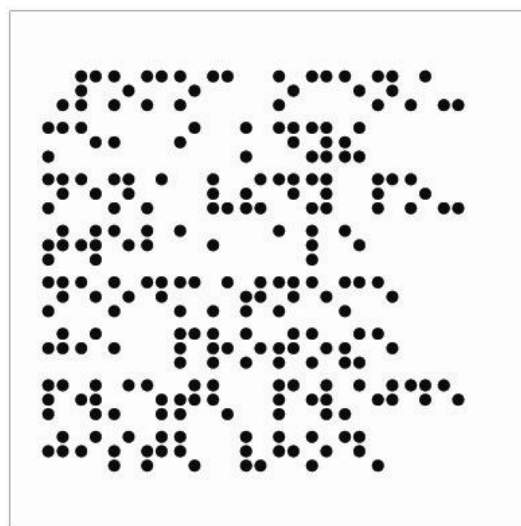
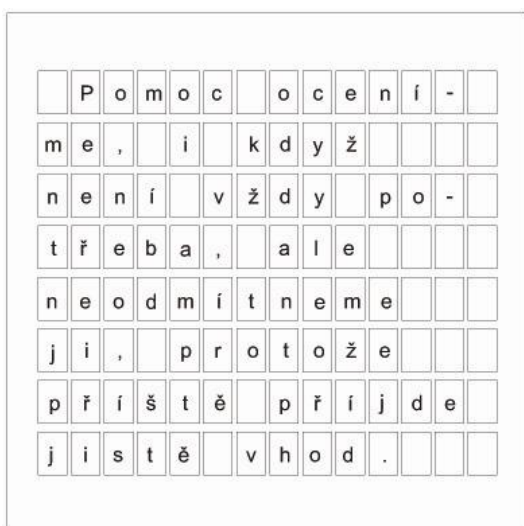
Obr. 37., 38. Konečný návrh, 1. reliéf.

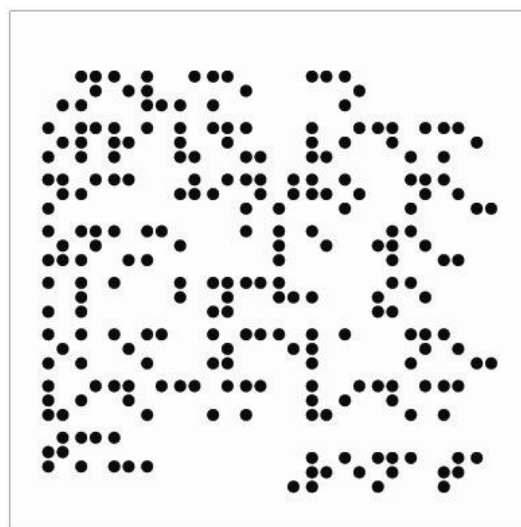
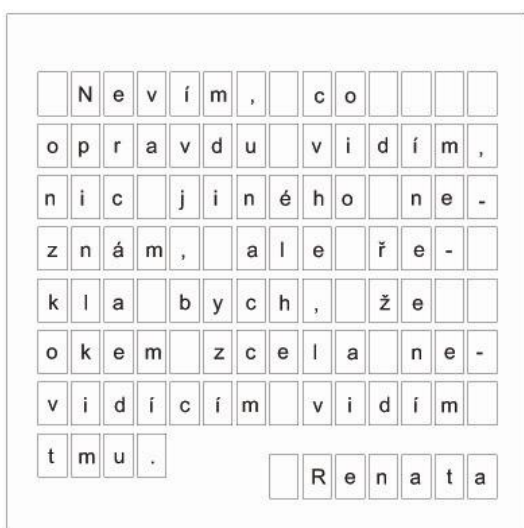
Obr. 39., 40. Konečný návrh, 2. reliéf.

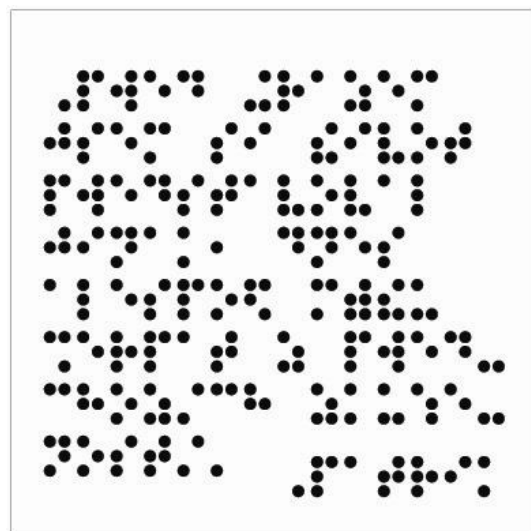
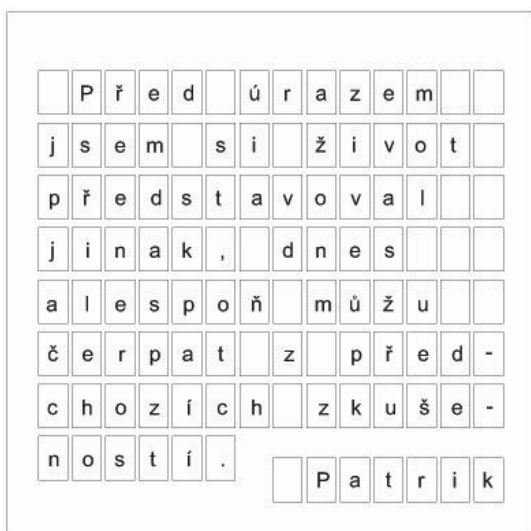
Obr. 41., 42. Konečný návrh, 3. reliéf.

Obr. 43., 44. Konečný návrh, 4. reliéf.

Obr. 45., 46. Konečný návrh, 5. reliéf.

Obr. 47., 48. Konečný návrh, 6. reliéf.

6.3 Materiál a realizace

Ke keramickému materiálu mám úzký vztah již od střední školy, kde jsem studovala obor Výtvarné zpracování keramiky a porcelánu. Už v prvním ročníku na VŠ jsem tedy věděla, že materiálem mé diplomové práce bude ten keramický.

Pro své keramické obrazy jsem zvolila postup lití do sádrových forem, což je technologie dnes běžně užívaná pro průmyslové i umělecké vytváření. Pro odlití forem jsem použila sádku Almond 60, pro lití do forem licí hmotu- světle béžovou kameninu K (výrobce Pávek Keramika s.r.o.), jejíž teplota slinutí se pohybuje v rozmezí 1200- 1250°C.

6.3.1 Modelářství

V postupu prvním krokem bylo zhotovení sádrového modelu o rozměrech 50 cm x 50 cm x 1,2 cm. Ten bylo třeba před zalitím do dvoudílné formy separovat. Separace v pořadí šelak, mazlavé mýdlo, mastné mýdlo umožnila oddělit model od formy. Dále jsem odlila jednu část formy (58 cm x 58 cm x 4 cm), do ní vyřezala zámky a na ni jsem umístila separovaný model. I plochu první části formy v okolí modelu bylo nutné separovat, z důvodu oddělení dvou dílů formy od sebe. Kolem jsem postavila bednění z dřevěných desek a zalila sádkou. V konečné fázi jsem vyřezala do hotové formy kónický nalévací otvor a dva odvětvovací kanálky. Pro první použití musela forma důkladně proschnout. Formy na body Braillova písma jsou jednoduché a jako modely pro jejich vytvoření jsem použila upravené knoflíky tvaru půlkoule o průměru 1,11 cm.

6.3.2 Lití do forem

Dalším postupem práce bylo lití keramické hmoty do sádrových forem. Velkou formu o rozměrech 58 cm x 58 cm x 8 cm jsem spojila truhlářskými svorkami a ve svislé poloze zcela zaplnila rozmíchanou licí hmotou, která se musela podle potřeby dolévat. Po několika hodinách hmota ve formě zcela zatuhla a odlitek bylo možné z formy vyklopit ven na dřevěnou desku. Při tomto procesu jsem současně odlévala jednotlivé body, jejichž forma už nebyla tolik náročná na manipulaci.

6.3.3 Aplikace bodů

Velmi přesná aplikace jednotlivých bodů byla asi nejnáročnější činností. I pro tuto realizaci jsem využila možnosti grafického programu Corel Draw a následného tisku. Připravila jsem si pro každý z šesti reliéfů pracovní návrh, na místo jednotlivých bodů jsem přenesla o 2 mm větší čtverce, které jsem v papíře vyřezala. Vznikla mi tak dokonalá osnova pro aplikaci bodů na základní desku.

Jednotlivé body jsem lepila na plochu vodou rozředěnou licí hmotou a následně každý aplikovaný bod začistovala vlhkým štětcem. Celý tento náročný postup mě přivedl k výsledkům, které odpovídaly mé počáteční vizuální představě.

6.3.4 Sušení a pálení

Dlouhý proces sušení se nemohl nějak uspěchat. Odlitek musel ležet na rovné prodyšné podložce, jeho kraje musely být dlouhou dobu vlhčeny hadrem, aby schnutí odlité desky probíhalo rovnoměrně. Doba schnutí byla dále regulována PVC fólií, kterou byly reliéfy zakryty. V pokročilém procesu schnutí bylo možné reliéfy zcela odkryt a umístit je na několik, po celé délce rozmístěných, dřevěných latí. Takto uskladněny v policích v keramickém ateliéru oboustranně proschly do stavu, ve kterém už byly připraveny k naložení do pece.

Proces pálení je v keramickém oboru asi tím nejrizikovějším a jeho výsledek není možné nikdy zaručit. Své reliéfy jsem umístila na šest šamotových plátů, z nichž jsem si musela tři zapůjčit v jiných olomouckých institucích (ZUŠ Miroslava Stibora, DDM Olomouc). Pláty jsem naskládala na stojánky nad sebe do pece a před samotným výpalem proběhl ještě několika hodinový program sušení na teplotu 150°C. Poté až následoval první výpal na teplotu 950°C.

Velké překvapení nastalo při otevírání pece. Na všech reliéfech se objevily praskliny, které jsem neočekávala. Jelikož ale keramický materiál dostatečně dobře znám, i s touto možností

jsem někde uvnitř počítala. V této fázi se tedy zásadně proměňuje vizuální podoba mých reliéfů. Při pálení materiál promluvil a naznačil mi, že komunikační bariéra je skutečně prolomena.

6.3.5 Glazování

O barevnosti mých reliéfů jsem byla přesvědčena už od počátečního návrhu. Čistě bílá barva nekompromisně pohltila mou vidinu a pro mě nejlépe vystihovala zobrazení Braillova písma na reliéfech. I přes různé možné názory sterilnosti, překonanosti bílé barvy jsem na mé „Mluvící obrazy“ nanesla bílou krycí lesklou bezolovnatou glazurou AS 185 98 (teplota výpalu 1020-1200°C, od Glazur Servis) a vložila na konečný výpal do pece. Teplota ostrého výpalu 1200°C byla optimálně zvolená jak k druhu keramické hmoty, tak ke glazuře.

6.3.6 Instalace

Záměrně jsem závěsný systém reliéfů nezahrnula do keramické hmoty, myslím, že celistvost plochy by tím byla narušena a také funkčnost by neodpovídala mým představám. Proto jsem úchyt k zavěšení řešila dodatečně a z jiného, pevnějšího materiálu. Dvě části reliéfu jsem sjednotila podkladovou plastovou deskou a na ni silikonem na sklo přilepila konstrukci z železných profilů, svařenou do tvaru písmene T. Konstrukce s vyvrtanými otvory mi umožnila zavěšení.

Reliéfy jsem netvořila pro konkrétní prostor, myslím, že v mé koncepci nehraje velkou roli jejich umístění. Instalovány mohou být v podstatě kdekoliv, na kterémkoliv místě, kde zaujmou pozornost diváka a umožní mu i haptický zážitek.

7 PEDAGOGICKÁ ČÁST

Svět nevidomých je oblastí pro většinu společnosti skrytá. Není jednoduché do ní proniknout, pokud její součástí není někdo z blízkých, nebo se člověku nenaskytne možnost objevovat ji, stejně jako mně. Nevidomé lidi potkáváme denně na ulici a v podstatě o nich víme jen velmi málo. Při přípravě na pedagogickou praxi jsem nad tímto intenzivně přemýšlela a uvažovala o možnosti přiblížení světa nevidomých i ostatním. Řešení mé diplomové práce „Bariéramluvicí obrazy“ mne inspirovalo k vytvoření dvou výtvarných tematických řad, s cílem obohatit mé žáky o jisté poznání. Jelikož jsem předpokládala, že svět nevidomých bude pro většinu žáků do jisté míry neznámý, musela jsem mou přípravu orientovat na část teoretickou, praktickou a výtvarnou.

V dnešní době se sociální témata ve výtvarné výchově užívají často, žáci se prostřednictvím nich učí žít s rozdílnou společností, učí se ji vnímat jako součást světa. Zařazování těchto témat do výuky je velmi důležité, přispívá k všestrannému rozvoji osobnosti dítěte, a co se týče skupiny handicapovaných, napomáhá odstraňovat předsudky a upřesňovat mylné informace a představy.

K mé druhé praxi na ZUŠ jsem si připravila dvě tematické řady: „Ve tmě“, určená pro věkovou skupinu do 10 let a „Bariéra“, pro věkovou skupinu 10 let a výše. Obě řady se skládaly z několika výtvarných úkolů a byly zaměřeny na svět nevidomých. Jejich cílem bylo žáky seznámit s problematikou nevidomosti, s pomůckami, které nevidomým usnadňují život, a také rozšířit žákům povědomí o problémech, se kterými se nevidomí lidé potýkají. Žáci se po získání těchto informací zabývali tvůrčími úkoly, které z nich vycházely. V převážné většině úkolů jsem se pokoušela vyvolat u žáků vcítění se do osoby nevidomé, často tvořili se zavázanýma očima, nebo i na základě popisu. Dá se říci, že jsem přistupovala k tématu experimentálním způsobem, výsledky žáků byly bez působení zraku náhodné. Avšak několika úkolům byl zrak přítomen.

Každá skupina žáků byla teoreticky seznámena s nevidomostí, množství informací se samozřejmě odvíjelo od věkové skupiny. Také si vyzkoušela pomůcky pro nevidomé, chůzi s bílou holí, psaní na Pichtově psacím stroji a další předměty upravené speciálně pro manipulaci bez zraku např. stolní hry. Praktická část žáky zajímala, hlavně chůze s Bílou holí byla velmi poutavá.

7.1 Tematická řada „Ve tmě“

Námět- tematická řada „Ve tmě“

Věková skupina žáků- 6-9 let

Časový plán- 3 vyučovací hodiny

Cíle hodiny- seznámení se s pojmem nevidomí

- ukázka pomůcek nevidomých
- praktické vyzkoušení
- kresba se zavázanýma očima podle předmětu v druhé ruce
- následné (vidomé) dokončení kresby

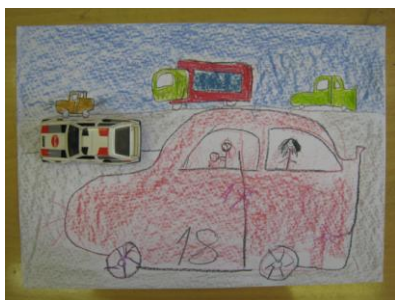
Technika- kresba

Materiál- papír formátu A3, voskový pastel

V úvodu hodiny byla zařazena stručná teorie o nevidomých, o jejich počtu, speciálních potřebách a písmu. Snažila jsem se jen velmi krátce žáky seznámit s tímto tématem, abych nadměrou informací neztratila jejich pozornost. Následovalo praktické vyzkoušení pomůcek pro nevidomé, přičemž chůze se zavázanýma očima s Bílou holí opravdu vítězila. Při chůzi jednotlivce chodbou dělali ostatní žáci překážky, takže se do této aktivity zapojila celá skupina. Tento úvod se opakoval téměř před každým úkolem, protože z důvodu nedostatku času jsem různé úkoly z tematické řady absolvovala s jinými skupinami.

Prvním tvůrčím úkolem z řady „Ve tmě“ byla kresba se zavázanýma očima podle předmětu v druhé ruce. Žáci si předem nachystali papír formátu A3 a tři voskové pastelky různé barvy. Po usednutí do lavice si zavázali oči šátkem a já jsem žákům rozdala různé předměty. Se zvědavostí začali neznámé předměty ohmatávat a kreslit je. Po dokončení kresby předmětu žáci dokreslovali celý výkres už jako vidomí.

Reflexe:

Úvod hodiny žáky dosti motivoval k následné tvorbě a i kresba se zavázanýma očima byla pro ně nová, takže jsem se nesetkala s žádným odmítáním činnosti. Také jsem počítala s tím, že ne všichni žáci budou v „nevidění se“ poctiví a na výsledcích je to myslím patrné. Zvědavost zkrátka k dětství patří. Jen malý problém nastal, když si žáci uvědomili, že výsledek jejich práce bude náhodný a měli z něj obavy. Musela jsem objasnit, že v tomto zadání není důležitý výsledek, ale proces kresby a prožitek. Na závěr hodiny mi žáci sdělovali své dojmy a myslím, že byly jen pozitivní.

Námět- tematická řada „Ve tmě“

Věková skupina- 8- 11 let

Časový plán- 3 vyučovací hodiny

Cíle hodiny- seznámení se s pojmem nevidomí

- ukázka pomůcek nevidomých
- praktické vyzkoušení
- vymodelování hliněné destičky se svým jménem v Braillově písmu

Technika- modelování

Materiál- keramická hlína

Hodinu keramiky jsem také uvedla krátkou teorii a seznámila jsem žáky s pomůckami, které užívají nevidomí. Následně jsme si společně povídali o Braillově písmu, o jeho vynálezcí a principu použití. Každý z žáků si poté přichystal keramickou hlínu, podložku a svůj pracovní prostor. Úkolem rozvíjející řadu „Ve tmě“ bylo vymodelování hliněné destičky se svým křestním

jménem v Braillově písmu. Všichni měli k dispozici Braillovu abecedu a postupně lepili v kompozici body na destičku.

Reflexe:

I v této skupině zvítězila aktivita chůze se slepeckou holí, což už jsem po předchozí zkušenosti očekávala. Dnes už vím, že práce s hlínou ve skupině mladších žáků často vyžaduje spolupráci s učitelem, děti některé činnosti ještě sami nezvládají a hlavně lepení některých částí potřebuje dohled. Myslím, že seznámení se s Braillovým písmem a pochopení principu jeho psaní, bylo pro žáky obohacující.

Námět- tematická řada „Ve tmě“

Věková skupina- 6-9 let

Časový plán- 3 vyučovací hodiny

Cíle hodiny- kresba reprodukce obrazu

na základě verbálních informací,
bez vizuálního kontaktu s dílem

- kolorování a konečná konfrontace
reprodukce díla a žákovských prací

Technika- kolorovaná kresba

Materiál- papír formátu A2, tuš, vodové barvy

Tento úkol byl čistě experimentální. Zajímalo mě, jak se bude vyvíjet kresba na základě popisu jiného díla. Pro popis jsem zvolila reprodukci od malíře Vermeera van Delfta- Kavalír

a dáma pijící víno. Pro svůj záměr jsem potřebovala dílo realistické, ve kterém se vyskytují i dětem známé předměty. Žáci samozřejmě až do dokončení obrázku reprodukci neviděli. Celá koncepce byla založena na verbálních informacích, které ode mě postupně dostávali. I pro mne byl tento úkol nelehký, žáci mi kladli v souvislosti s obrazem dotazy, na které jsem někdy obtížně hledala odpovědi. Zajímavá byla žáky pojímaná perspektiva a také míchání barev.

Reflexe:

Úkol, který jsem zařadila do tematické řady, vycházel z myšlenky zprostředkovat nevidomému dílo popisem. I přesto, že žáci netvořili s absencí zraku, byl to pro obě strany úkol nelehký. Výsledky tvorby nestály na prvním místě, zajímal mě hlavně průběh, nikoli konečný obraz.

Námět- tematická řada „Ve tmě“

Věková skupina- 8- 11 let

Časový plán- 3 vyučovací hodiny

Cíle hodiny- modelování se zavázanýma očima

- 3 úkoly: zvíře, věc každodenní potřeby, dopravní prostředek
- následné (vidomé) dotvoření

Technika- modelování

Materiál- keramická hlína

Posledním úkolem tematické řady „Ve tmě“ bylo modelování se zavázanýma očima. Připravila jsem si pro žáky tři zadání a jejich úkolem bylo přichystat si na začátku potřebné

množství hlíny a pracovní místo. Prvním tématem bylo Zvíře, dále Dopravní prostředek a Věc každodenní potřeby. Na závěr modelování dokončili práci bez zavázaných očí, aby bylo možné ji vypálit v peci.

Reflexe:

Ani zde jsem nezabránila tomu, aby žáci opravdu tvořili po slepu, zvědavost, jak jejich vymodelovaná věc vypadá, byla silnější. Také bylo pro žáky náročné mít dlouhou dobu zavázané oči, takže jsme dělali časté přestávky bez šátku.

7.2 Tematická řada „Bariéra“

Námět- tematická řada „Bariéra“

Věková skupina- 14- 17 let

Časový plán- 2 vyučovací hodiny

Cíle hodiny- seznámení se s pojmem nevidomí

- ukázka pomůcek nevidomých
- vymodelovat objekt z hlíny
inspirovaný Braillovým písmem

Technika- modelování

Materiál- keramická hlína

Prvním úkolem v řadě „Bariéra“ bylo modelování objektu z hlíny, žáci se měli inspirovat Braillovým písmem. I zde jsem v úvodu žáky stručně seznámila se světem nevidomých, podrobněji s Braillovým písmem, které se mělo v jejich práci objevit. Také si vyzkoušeli chůzi se slepeckou holí a přistupovali k tématu zodpovědněji. Zatímco u mladších žáků byla cítit hravost a nadšení z něčeho nového, starší žáci si více uvědomovali závažnost tématu.

Reflexe:

Tato skupina se skládala pouze ze tří žáků a jejich ochota spolupráce nebyla zpočátku jednoznačná. Pracovali na svém dlouhodobém zadání, což jsem respektovala a zvolila kompromis, mému tématu se věnovali pouze v části vyučovacího bloku.

Námět- tematická řada „Bariéra“

Věková skupina- 10- 15 let

Časový plán- 3 vyučovací hodiny

Cíle hodiny- seznámení se s pojmem nevidomí

- ukázka pomůcek nevidomých
- praktické vyzkoušení
- chůze nevidomí a asistent
- nasbírání kaštanů a sestavení z nich pojem ze světa nevidomých v Braillově písmu

Technika- Land Art

Materiál- kaštany

Další úkol jsem zařadila při mé praxi do výuky improvizovaně z důvodu příznivého počasí. Není pochyb, že pro žáky je vždy pozitivní motivací tvorba mimo ateliér.

Žáky jsem rozdělila do dvojic a v rolích „nevidomý a asistent“ jsme podnikli výlet do nedalekého parku. Na místě vytvořili několik pracovních skupin a v nich řešili zadání. S využitím nasbíraných přírodnin, kaštanů, měli žáci za úkol sestavit slovní spojení ze světa nevidomých v Braillově písmu. K dispozici měla každá skupina Braillovu abecedu a akci samozřejmě také předcházelo teoretické seznámení s touto oblastí.

Bílá hůlka.

Svět bez očí.

Reflexe:

Při řešení tohoto úkolu jsem měla možnost spatřit nadšení žáků z činnosti mimo ateliér. Chůze v roli „nevidomý a asistent“, ve které se žáci na cestě zpět vystřídali, vyžadovala velkou míru zodpovědnosti a důvěry. Žáci si tak vyzkoušeli jednu z možností, jak se nevidomí může na ulici pohybovat.

Námět- tematická řada „Bariéra“

Věková skupina- 10- 15 let

Časový plán- 6 vyučovacích hodin

Cíle hodiny- vytvořit a ztvárnit své vlastní písmo- abecedu

- napsat jím text, vzkaz

Technika- libovolná

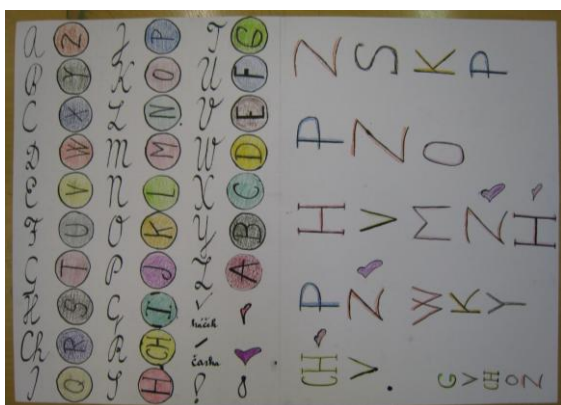
Materiál- papír formátu A2, materiál libovolný

Poslední zadání na pedagogické praxi také uzavírá řadu „Bariéra“. Úkol výtvarně zpracovávala skupina žáků, která předchozí hodinu pracovala s Braillovým písmem při Land Artu v exteriéru. Zadáním bylo vytvořit, navrhnout a libovolnou technikou zpracovat vlastní písmo, svou abecedu. Konečným výkresům předcházely návrhy a po abecedě následovaly v druhé části formátu také texty, vzkazy napsané nově navrženým písmem. V technice jsem tentokrát žáky neomezila a myslím, že tato možnost přinesla rozmanité výsledky a pojetí.

Reflexe:

Úkol navazoval na předchozí výtvarnou činnost, takže myslím, že většina žáků chápala jeho podstatu a chopila se jej s velkým zájmem. Výsledky byly originální a překvapivé.

ZÁVĚR

Projekt „Bariéra- mluvicí obrazy“ se pro mne stal nepochybně obrovskou výzvou. Zavedl mě do oblasti, která mi nebyla zcela známa, a započal mé velké objevování. Teoreticky proniknout do světa nevidomých bylo velmi obohacující a hlavní myšlenka mě zcela pohltila. Při řešení projektu jsem byla postavena před množstvím nových informací, které nebylo lehké zpracovat, zestručnit nebo vyřadit. Fakt, že vše se vším souvisí, jsem pocítila v průběhu mnohokrát a značně to ovlivnilo obsah i rozsah mé práce.

Praktické řešení projektu vyžadovalo dostatečnou znalost keramické technologie, jejíž průpravu jsem získala během předchozího studia. Při realizaci jsem se nostalgicky vrátila o pár let zpátky a řešení se mi stalo jistou vzpomínkou na dřívější časy. Reliéfy tedy nesou hned několik pro mne důležitých významů, které nesouvisí jen s původním konceptem práce. Braillovo písmo, které hraje v mých reliéfech hlavní sdělovací roli, je natolik zajímavý vizuální prvek, že jeho působení na mé smysly vyvolává stále silné emoce.

Sociální význam projektu je patrný již na první pohled, avšak u diváka se zaměřuji i na stránku vizuální a haptickou. Cítím, že mé reliéfy dotek až provokativně přitahují a i z tohoto důvodu je sahat povoleno. Také zvolený materiál tento způsob vnímání umožňuje.

Obsah sdělení, které „Mluvicí obrazy“ přináší, nejsou jen bezduché fráze o nevidomé společnosti, jsou za nimi skryti dva lidé, ke kterým nebyl osud příliš nakloněn. Celé téma vyžadovalo obrovskou míru empatie a spolupráce s nevidomým párem mě jednoznačně posunula v chápání světa nevidomých někam dále. Komunikační bariéra, která stála na úplném začátku, dnes jako by nebyla, do jaké míry ale tato nynější situace ovlivní mé další setkání s nevidomým člověkem, nejsem schopna říci. Avšak rozhodně jsem v tomto směru ušla velký kus cesty, získala velmi cenné poznání, které mi už nikdo nemůže vzít.

Teoretická část diplomové práce se skládá z několika kapitol. V kapitole první, s názvem Nevidomí mezi námi, se zabývám statistikou počtu nevidomých žijících v České republice. Srovnávám zde situaci z roku 1992 a statistiku počtu z roku 2007. Další kapitola, Svět nevidomých, pojednává o obecných informacích vztahujících se k tomuto tématu. Definuji zde vědu tyflopédii, rozlišuji zrakové vady a také se navracím do historie nevidomé společnosti. V následující kapitole Komunikace se zaměřuji na specifika komunikace s osobami se zrakovým postižením a oboustrannou komunikační bariéru. Zde docházím k závěrům na základě osobní zkušenosti. Kapitola v pořadí čtvrtá zachycuje vznik a vývoj Braillova písma, příčiny jeho úspěchu a adaptaci na jiné jazyky. Kapitoulou Nevidomí a umění seznamuji čtenáře s možnostmi

vnímání umění osob se zrakovým postižením. Dále v ní uvádím výčet našich i zahraničních autorů, kteří ve svém díle s Braillovým písmem pracovali, nebo se jím ve své tvorbě inspirovali. V Praktické části objasňuji hlavní myšlenku projektu a podstatu spolupráce s nevidomým párem. Ta se stala výchozím bodem pro mé reliéfy a texty na nich vyobrazené. Také zde stručně popisuji pracovní postup při jejich realizaci. Pedagogická část, řazena jako kapitola sedmá, představuje dvě tematické řady a využití tématu ve výuce výtvarné výchovy na ZUŠ.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam odborné literatury

1. BARTOŠEK, J. *Kultura věcné jazykové komunikace*. Olomouc: Středisko distančního vzdělávání UP, 1996. 123 s.
2. JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
3. LÁSZLÓ, B., DANĚK, L., ERZSÉBET, S. et al. *Blízká vzdálenost. Výtvarné umění 1956- 1972 ze sbírek Muzea umění Olomouc*. Olomouc, 2004. 200 s.
4. LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie I*. Olomouc: Palackého univerzita, 1988. 70 s.
5. LUDÍKOVÁ, L. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Palackého univerzita, 2007. 31 s.
6. LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 48 s.
7. MONATOVÁ, L. *Pedagogika speciální*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 199 s.
8. SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Česká unie nevidomých a slabozrakých, Praha ve spolupráci s R & T Brno, 1994. 113 s.
9. ŠTRÉBLOVÁ, M. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2002. 67 s.

Seznam internetových odkazů

1. Ann Hamilton. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.annhamiltonstudio.com/>>
2. Anton Parsons. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.antonparsons.co.nz/>>
3. Antti Heikkinen. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.anttiheikkinen.com/>>
4. Ben Pranger. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<http://www.benpranger.com/>
5. ČT24. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<http://www.ct24.cz/textove-prepisy/70767-neustale-si-kladu-otazky-ale-nalezam-malo-odpovedi-rika-malir-tomas-cisarovsky/>

6. Fraktální kvěťák- internetová výstava tvorby na VŠUP. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.fraktalnikvetak.cz/html/veronika-synkova/lucie-dolejsova.html>>
7. Francesca Signori. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://francescasignori.com/>>
8. Ilias Fotopoulos. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.ilias.com.au/>>
9. Ingrid Lilligren. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.ingridlilligren.com/>>
10. Inhabit- interiérový design. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.inhabitoliving.com/detail.aspx?ID=989>>
11. Josef Smýkal: Gnóze nevidomých v umění. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha02t.htm>
12. Josef Smýkal: Pohled do dějin slepeckých spolků. [cit. 2010-4-5]. Dostupné z:
<http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha14t.htm>
13. Kenn Kotara. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://kotarastudio.com/>>
14. Kisslan Chan. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://kisslanchan.blogspot.com/>>
15. Klára Jirková. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.klaara.net/>>
16. Marielle Wichards. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.wichards.nl/>>
17. Massey University, Nový Zéland. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.massey.ac.nz/~wwpubafs/2003/masseynews/june/june03/stories/beatson.html>>
18. Národní rada osob se zdravotním postižením ČR. [cit. 2010-2-27] Dostupné z:
<<http://www.nrzp.cz/zprava-o-situaci-zdravotne-postizenych/>>
19. Pavel Herynek. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.herynek.cz/>>
20. Simone van Bakel. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.simonevanbakel.nl/>>
21. Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR. [cit. 2010-2-27] Dostupné z:
<http://www.sons.cz/desatero_k.php>

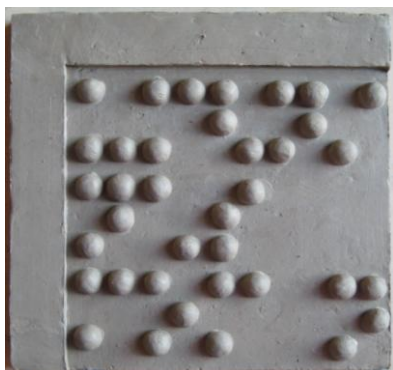
22. Stephen Varga. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.vargatron.com/blogatron/tag/arduino/>>
23. Středisko Teiresiás, Masarykova universita v Brně. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.teiresias.muni.cz/?chapter=9-5#3->>
24. Tomáš Císařovský. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.cisarovsky.cz/?page=text&lang=cs>>
25. Totem Design. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.totemdesign.com/DM/designers/dennislin.html>>
26. Trend Hunter Magazine. [cit. 2010-3-15] Dostupné z:
<<http://www.trendhunter.com/trends/love-is-blind-by-jessica-lertvilai-of-vest-collective>>
27. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. [cit. 2010-2-27] Dostupné z:
<http://www.uzis.cz/download.php?ctg=20&search_name=zdravotně%20posti®ion=100&kind=21&mnu_id=6200>

SEZNAM PŘÍLOH

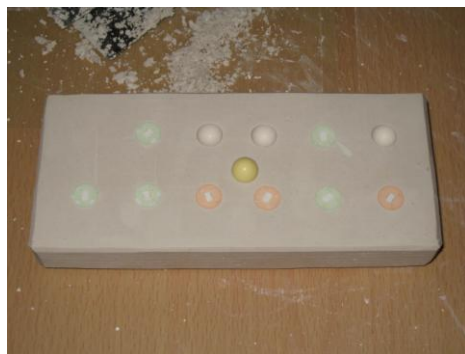
I.	Hliněné modely, zkoušky	76
II.	Sádrové formy	77
III.	Odlévání desky, aplikace bodů	78
IV.	První výpal	79
V.	Konečná podoba reliéfů	80

PŘÍLOHY

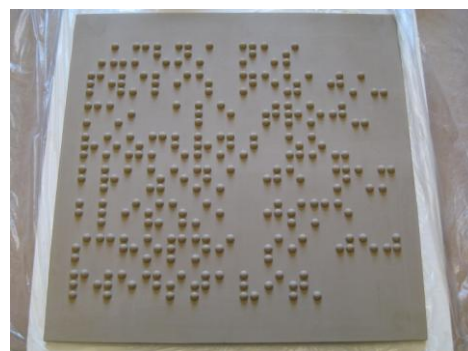
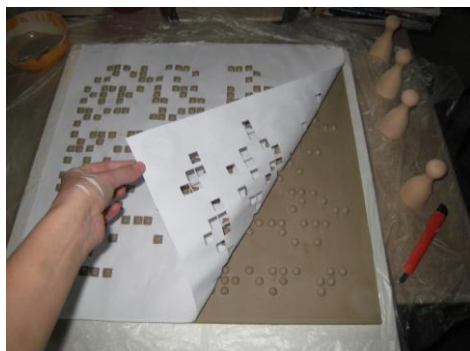
I. Hliněné modely, zkoušky

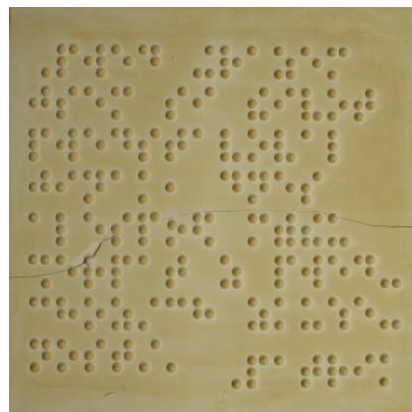
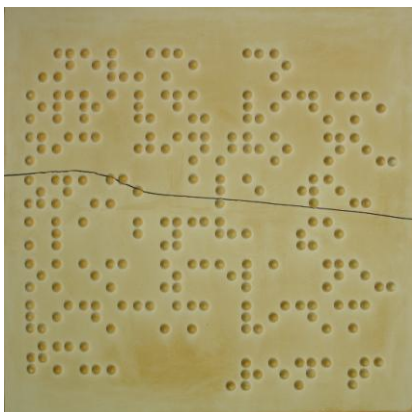
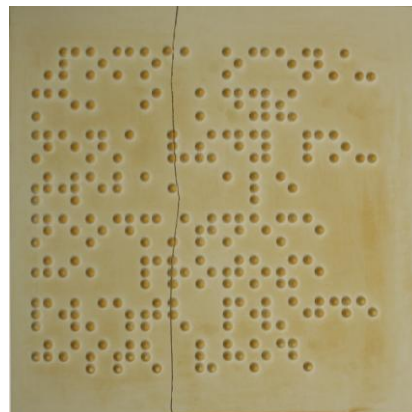
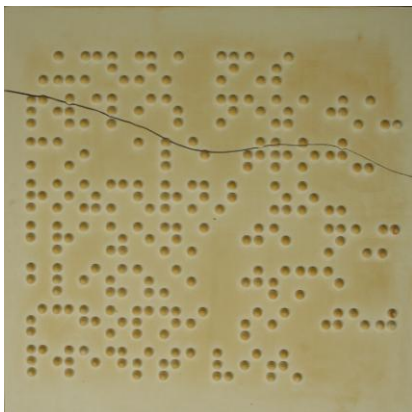
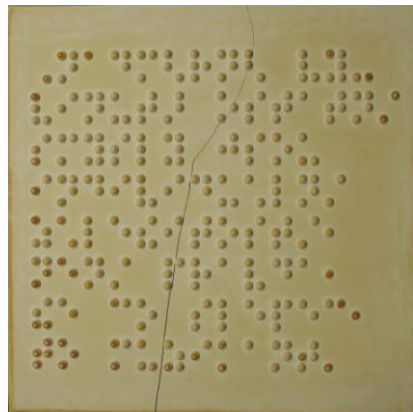
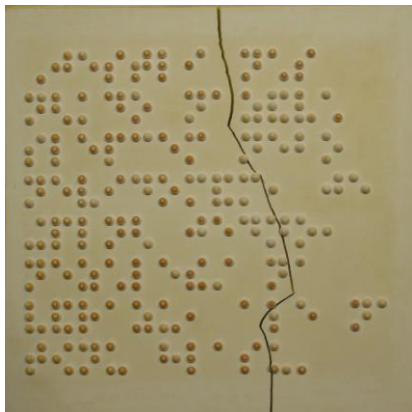
II. Sádrové formy

III. Odlévání desky, aplikace bodů

IV. První výpal

V. Konečná podoba reliéfu

